

ŠKODA AUTO VYSOKÁ ŠKOLA, O.P.S

Studijní program: N6208 Ekonomika a management

Studijní obor: Mezinárodní podnikání a právo

LICHVA

Bc. Lukáš Jansta

Vedoucí práce: JUDr. Petr Frischmann, Ph.D.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně a veškeré použité prameny a informace uvádím v seznamu použité literatury.

Souhlasím, aby moje práce byla zveřejněna v souladu s §47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách ve znění pozdějších předpisů a v souladu s vnitřním předpisem ŠKODA AUTO VYSOKÉ ŠKOLY o.p.s. o zveřejňování závěrečných prací Směrnice Vypracování závěrečné práce.

Jsem si vědom, že se na tuto práci plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., autorský zákon, ve znění pozdějších předpisů, zejména pak § 35 odst. 3, tzn., že ŠAVŠ nezasahuje do mých práv v případě využití této práce pro vnitřní potřebu a §60 – školní dílo. Beru na vědomí, že ŠAVŠ má právo na uzavření licenční smlouvy k této práci za obvyklých podmínek. Užiji-li tuto práci, nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti ŠAVŠ. V tomto případě má ŠAVŠ právo ode mne požadovat příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to až do jejich skutečné výše.

V Mladé Boleslavi dne 17. 05. 2019

Na tomto místě bych chtěl poděkovat svému vedoucímu, a to nejen za odborné vedení mé diplomové práce, ale také za poskytnutí užitečných rad a informací.

Obsah

Seznam použitých zkratk	6
Lichva jako společenský problém – úvod	7
1 Vymezení pojmu lichva	9
1.1 Co to je lichvářství	10
1.2 Zápůjčka	11
2 Historický vývoj	14
2.1 Starověk	14
2.1.1 Babylonie a starý Egypt	15
2.1.2 Římská říše	15
2.1.3 Starověké Řecko	16
2.1.4 Význam pro církve a judaismus	17
2.2 Středověk	18
2.2.1 Období rozvoje středověku	18
2.2.2 Období rozvoje obchodu	19
2.2.3 Scholastické učení	20
2.3 Novověk	20
3 Úprava lichvy v zahraničí	22
3.1 USA	22
3.2 Jižní Amerika	24
3.2.1 Úprava lichvy v Mexiku	24
3.2.2 Úprava lichvy v Argentině	24
3.2.3 Úprava lichvy v Kolumbii	25
3.3 Německo - od minulosti po současnost	25
3.4 Španělsko	27
3.5 Portugalsko	27

4	Lichva v českém právním řádu.....	28
4.1	Vývoj v 19. a na počátku 20. století.....	28
4.2	I. Světová válka a období po roce 1918.....	29
4.3	Období socialismu.....	32
4.4	Období po roce 1989.....	35
5	Nový občanský zákoník a trestní zákoník.....	37
5.1	Nový občanský zákoník.....	37
5.1.1	Neúměrné zkrácení.....	38
5.1.2	Princip autonomie vůle stran.....	39
5.2	Trestní zákoník.....	42
5.2.1	Objektivní znak trestného činu.....	43
6	Fenomén zadlužování českých domácností.....	46
6.1	Zadlužení českých domácností.....	46
6.2	Finanční gramotnost.....	48
7	Zákon o spotřebitelském úvěru.....	51
7.1	Situace před a po přijetí ZSÚ.....	51
7.1.1	Udělování licencí a dohled ČNB.....	52
7.2	Spotřebitelské úvěry.....	54
7.3	Nebankovní poskytovatelé.....	55
7.4	Praktická doporučení pro spotřebitele.....	56
7.4.1	Náležitě informovaný spotřebitel.....	56
7.4.2	Roční procentní sazba nákladů.....	58
7.4.3	Možnost odstoupení od smlouvy.....	60
	Závěr.....	62
	Seznam literatury.....	64
	Seznam grafů.....	73

Seznam použitých zkratk

NOZ	Nový občanský zákoník č. 89/ 2012 Sb.
TZ	Trestní zákoník č. 40/2009 Sb.
ZSÚ	Zákon č. 257/2016 Sb., o spotřebitelském úvěru
RPSN	Roční procentní sazba nákladů
ÚS	Ústavní soud
NS	Nejvyšší soud
ČNB	Česká národní banka
ČOI	Česká obchodní inspekce
PO	Právnícká osoba

Lichva jako společenský problém – úvod

Diplomová práce se zabývá tématem legislativní úpravy a postihu lichvy. Ta představuje nezákonný prostředek obohacování se v neprospěch druhých osob, tedy zakázanou činnost, známou téměř ve všech státech a napříč všemi kulturami. Z historického pohledu je snaha provádět lichvu nelegálně, přičemž i většina světových náboženství má lichvu na seznamu zakázaných činností. Nejspíš proto je nejen na našem území lichva považována za společensko-právní sociální problém, a je tedy důležité ji řádně postihovat.

Cílem diplomové práce je vymezení pojmu lichvy a lichvářství obecně. Autor popisuje historický vývoj lichvy od dob starověku, přes období středověku až po novověk. Pro komplexní porovnání je ve třetí kapitole analyzován postih lichvy i v jiných státech, například v USA, Mexiku a ve vybraných zemích Evropy. Postih lichvy v Německu je vybrán záměrně, a to s ohledem na regulaci lichvy v českém prostředí.

Diplomová práce je koncipována jako teoreticko-praktická. Pozornost je věnována i jednotlivým právním postihům lichvy z doby Rakousko-Uherska, první světové války, doby socialismu a období po roce 1989. Zajímavostí je, že nový občanský zákoník svým explicitním ustanovením lichvy navázal na úpravu obecného zákoníku občanského ABGB. Práce se v tomto ohledu zabývá i institutem neúměrného zkrácení.

Stěžejním textem práce je kapitola pátá s názvem „Nový občanský zákoník a trestní zákoník“. Lichva je totiž popsána téměř totožně jak v občanském, tak trestním předpisu. Na základě komparace těchto dvou zákoníků a s ohledem na předmětnou judikaturu, autor popisuje, kdy se hrubý nepoměr vztahu neřídí podle občanského zákona, ale zakládá trestní odpovědnost. Záměrem práce je analýza skutkové podstaty lichvy ve světle současné judikatury. Proto jsou v nezbytných případech podrobně vymezeny příslušné kauzy. Právě soudní praxe vysvětluje pojmy, které s lichvářstvím souvisí.

Práce se také zabývá otázkou příčiny lichevních smluv a reflektuje finanční gramotnost v kontextu spotřebitelských úvěrů z pohledu spotřebitelského zákona.

Na tomto místě je vhodné podotknout, že lichva je eliminována i na úrovni unijního práva, a proto autor na několika místech zmiňuje směrnici Evropské unie harmonizující spotřebitelské úvěry.

Součástí práce jsou i názory a citace publikací odborníků zabývajících se touto problematikou. Za stěžejní studijní oporu této práce je považována publikace „*Lichva: trestný čin a společenský jev*“ od Ladislava Koudelky, a také publikace „*Dluh: prvních 5000 let*“ amerického ekonoma Davida Graebera. Odborné publikace, články a soudní rozhodnutí jsou teoretickým podkladem jednotlivých kapitol.

Téma lichvy bylo vybráno z důvodu jeho komplexnosti a aktuálnosti, kdy se nemalé množství spotřebitelů zadlužuje. Proto je na závěr diplomové práce zařazena i kapitola „Zákon o spotřebitelském úvěru“, která může sloužit jako možná příručka a pomůcka. Jednak jsou zde popsána vybraná témata zákona o spotřebitelském úvěru, ale součástí kapitoly jsou i praktická doporučení, vedoucí k uvážlivosti při uzavírání takovýchto smluv.

1 Vymezení pojmu lichva

Na lichvu je nutné pohlížet především z hlediska práva, neboť právo má díky zákonům podrobněji definovaný výklad. Podle Čiháka (1917, s. 3) je pojem lichva poněkud nejasným a někteří učenci jej odvozují z německého slova „leihen“, přesněji ze starogermánského „leihvan“, což v překladu znamená půjčka. Přesně takto vyložené slovo by se rovnalo latinskému „usura“. Avšak druhý proud učenců přiřazuje lichvě původ ze slovanského kmene - konkrétně tedy slova „lichy“, které značí něco nespravedlivého, nerovného.

Ve smyslu ustanovení § 1796 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, v platném znění (dále jen „NOZ“), je lichva upravena: *„Neplatná je smlouva, při jejímž uzavírání někdo zneužije tísně, nezkušenosti, rozumové slabosti, rozrušení nebo lehkomyšlnosti druhé strany a dá sobě nebo jinému slíbit či poskytnout plnění, jehož majetková hodnota je k vzájemnému plnění v hrubém nepoměru.“*

NOZ tak vymezuje tři znaky lichevní smlouvy, a to hrubý nepoměr vzájemných plnění, dále pak tíseň a nezkušenost dotčené strany, a zneužití této tísně druhou stranou. V souvislosti s hrubým nepoměrem plnění lze poukázat na to, že ačkoli zákonodárce termín hrubého nepoměru používá, není tento objektivní znak v zákoně přímo definován. Druhým důležitým kritériem je stav dlužníka, ve kterém by za normálních okolností lichevní smlouvu nepodepsal, například stav rozumové slabosti, nevědomosti, tísně. Zároveň, je věřitel s tímto stavem dlužníka obeznámen, a proto jej ke svému nezákonnému obohacení využívá.

Nezákladnějším způsobem jak lichvu odhalit, lze nejčastěji při poskytování zápůjček a úvěrů mezi bankovní či nebankovní institucí a jednotlivcem. Sama o sobě by tato transakce nemusela být lichvou, přičemž hlavním parametrem pro posouzení je nepřiměřený úrok z půjčky nebo úvěru. Zpravidla je však velmi těžké určit, co je považováno za nepřiměřený úrok, který proto zůstává otázkou rozhodovací soudní praxe. Judikatura, která se zabývá nepřiměřeně vysokým úrokem, bude zmíněna v páté kapitole.

Problematiku zadlužení, spojenou s lichvou řeší například Jílek (2009, s. 569), který uvádí, že samotná lichva se často vyvíjí v tzv. úvěrovou spirálu a to v případech, kdy je první úvěr nahrazen druhým, avšak vyšším úvěrem, který je

určen na splacení jistiny i úroku předcházejícího úvěru. Podle ekonomické teorie se má za to, že pokud dlužník nezvládne splatit první úvěr, většinou nesplatí ani další úvěry. Vystává otázka, proč lidé jednají, tak jak jednají a upisují se pod takto ekonomicky nevýhodné smlouvy – finanční gramotnost a rostoucí zadlužování v kontextu spotřebitelských úvěrů bude podrobněji rozepsáno v šesté kapitole.

1.1 Co to je lichvářství

Na finančním trhu působí jak bankovní, tak nebankovní subjekty. Bankovními subjekty můžeme rozumět ty instituce, které mají bankovní licenci a jsou právně regulovány státem a předpisy České národní banky (dále jen „ČNB“). Tyto subjekty poskytují půjčky a úvěry také, ale úroky nejsou právně považovány za nepřiměřené. Zpravidla jde o půjčky mezi bankou a jednotlivcem, či bankou a společnostmi, kdy poskytovatel hodnotí bonitu svého klienta. Bankovní subjekty mají mnoho kritérií a bariér pro udělení úvěru. Není pravidlem, aby každému, kdo zažádá o půjčku, bylo vyhověno, v takovém případě se klienti obrací na nebankovní subjekty.

K nebankovním poskytovatelům patří právnické osoby (dále jen „PO“), které nemají status banky, ale potřebují náležité oprávnění, které uděluje Česká národní banka. Institut nebankovního poskytovatele vymezuje zákon č. 257/2016 Sb., o spotřebitelském úvěru v platném znění, (dále jen „ZSÚ“) konkrétně se jedná o ustanovení § 9: *„Nebankovní poskytovatel spotřebitelského úvěru je právnická osoba, která je oprávněná poskytovat spotřebitelský úvěr na základě oprávnění k činnosti nebankovního poskytovatele spotřebitelského úvěru, které jí udělila Česká národní banka.“*

S případy, které směřují k porušení zákona, se lze setkat spíše u nebankovních společností. Ačkoli jsou tyto subjekty právně regulovány ZSÚ, naopak hledají možnosti jak se zákonu vyhnout. Nebankovní subjekty například našly způsob, jak nabízet nevýhodné půjčky pro podnikatele, tzv. podnikatelský úvěr, který lze obdržet, jen na základě založení živnostenského listu. Problematika podnikatelských úvěrů je detailněji popsána v kapitole 7.

Při sjednávání protizákonných lichevních úvěrů není většinou vyžadována bonita klienta. To dokazuje i fakt, že spotřebitelské úvěry je stále možné protizákonně sjednat online na webu, nebo telekomunikační formou. Podle ČNB (online, cit. 2019-23-4) může být ten, kdo bez oprávnění provozuje nezákonnou činnost, trestně stíhán a ČNB identifikovala již několik neoprávněných poskytovatelů spotřebitelského úvěru, přičemž bylo pravomocně rozhodnuto o udělení sankce 500 tis. Kč.

Pokud budeme mluvit o lichvářství obecně, stále platí, že taková protiprávní situace může nastat jen v případě hrubého nepoměru (o tom, jak je zmíněno výše rozhoduje soudní praxe) a zároveň musí být prokázán daný stav poškozeného podle §1796 NOZ. Pokud o lichvu nepůjde, i tak je důležité brát na vědomí, že tyto půjčky budou pro klienta většinou nevýhodné. Hlavním záměrem tohoto jednání je ovlivnit klienta, který by racionálně neuspěl v žádné bankovní instituci. Dle názoru autora je důležité striktně oddělit dlužníky, kteří si půjčili v těžké životní situaci, jako je například zaplacení nájemného, a dlužníky, kteří „nezbytně“ potřebují nějaký hmotný statek (nejnovější televizor, PC, automobil).

1.2 Zápůjčka

V návaznosti na lichvářství a půjčování peněz obecně bude nejprve analyzován pojem zápůjčka. V NOZ najdeme nikoliv půjčku, jak byla před úpravou tohoto zákona právně uváděna, ale nově zápůjčku pod § 2390 *„Přenechá-li zapůjčitel vydlužiteli zastupitelnou věc tak, aby ji užil podle libosti a po čase vrátil věc stejného druhu, vznikne smlouva o zápůjčce“* (Eliáš, Svatoš, 2012, s. 226).

Zápůjčkou nejčastěji rozumíme závazek, který vznikne přenecháním určité věci nebo souboru věcí, zejména pak peněz věřitele, dlužníkovi. Zápůjčka také znamená povinnost dlužníka danou věc ve stanovený čas, ve stejné jakosti a kvalitě vrátit. Pokud budeme konkrétně hovořit o zápůjčce finanční, tak na základě dohody obou stran je dlužník nucen po určité době tyto peníze vrátit společně s dohodnutým úrokem, který musí být předem sjednán. Pokud se obě strany na úroku předem nedohodnou, nemůže věřitel dodatečně žádat dlužníka o úrok z půjčky.

Dle Bakeše (1999, s. 505) je to specifický druh smlouvy, ve které se mezi věřitelem a dlužníkem sjednává zapůjčení určité hmotné věci či peněz. Zápůjčkou se rozumí půjčení určité konkrétní věci, jako je sekačka, kniha, automobil nebo mobilní telefon. V případě takovéto výpůjčky musí být vrácena ta samá věc. Rozdíl mezi půjčováním hmotných věcí a peněz je v tom, že u peněz je možné si sjednat finanční úroky. Při vypůjčení nějaké hmotné věci nesmí ta osoba, která si danou věc vypůjčila, nechat tuto věc k užití jiné osobě, musí ji ihned po jejím využití, v dohodnuté době, nebo po zákonem stanovené době vrátit.

Důležitým bodem je zde fakt, že věc, kterou si dlužník zapůjčí, nesmí nechat k užívání jiné osobě. S pojmem půjčka se každý z nás setkává denně, ať už vědomě - formou zápůjčky nějaké psací potřeby, či nevědomě, například na webovém prohlížeči. K dnešnímu pojetí zápůjčky je přistupováno způsobem, že pokud něco potřebuji, musím za to zaplatit nebo sjednat náhradu ve formě vyššího plnění – což není samozřejmě vždy na škodu, neboť každý chce mít jistotu vrácení dané věci.

V minulosti byla rozšířena tzv. smlouva odvážná, která byla sepisována zejména v lodním odvětví. Smlouva odvážná existuje v určitých právních úpravách dodnes. Dle Vřešťála (1899, s. 13) se v jižních zemích, jako byla Itálie či Řecko, často takovéto lichevní zápůjčky sjednávaly. Příkladem výše zmíněné smlouvy je tzv. foenusnauticum, což byla zápůjčka na loď včetně jejího nákladu. Smlouva spočívala v tom, že pokud se obchod zdaří a loď například neztroskotá, dostane věřitel určitý díl zisku. V opačném případě nedostane nic. Na tomto demonstrativním příkladu je možné vidět, že v minulosti bylo pro vysoký zisk značně riskováno. Jak jednoduše vydedukovat, toto rozhodnutí vedlo buď k vysokým výnosům, nebo v případě ztroskotání lodi k totálním ztrátám věřitele.

Trvalo ale přesvědčení o zápůjčce za úplatu či náhradu i před 100 lety a více? Autor je názoru, že k takovémuto pojetí zápůjčky nebylo nikdy v historii přistupováno tak skepticky, jako tomu je nyní. Podívejme se na tuto problematiku čistě z historického mravního kontextu, kdy byla půjčka, přesněji řečeno zápůjčka, brána jako projev solidarity a pomoci druhým například mezi sousedy či spoluobčany. V současném kontextu je širokou veřejností brána zápůjčka za jakousi formu spekulace. Po uvedení právního a společenského přístupu

k zápůjčce považuje autor za nutné, podrobně rozepsat problematiku úvěrů, a to v návaznosti na spotřebitelské úvěry, o tomto rozsáhlejšímu problému bude pojednáváno v kapitole sedm. Z terminologického hlediska je pojem půjčka a zápůjčka totožný, pro zjednodušení bude v této práci dále používán pojem půjčka.

2 Historický vývoj

Dle Salače (2004, s. 7) bylo v sestavování historických zákonů postupováno tak, aby se pokrylo co možná nejvíce protiprávních činů, na které se tyto zákony vztahovaly. Nejspíše z tohoto důvodu se zákony sestavovaly velmi podrobně. Tato úprava mohla být v mnoha případech výhodou, ale někdy i nežádoucím jevem.

Náhledem do odborných publikací, zabývajících se především historií lichvy a půjčování peněz obecně, zjistíme, že lichva byla téměř od samého počátku vzniku člověka. Autor zde nehovoří pouze o lichvě peněžní (půjčování peněz na úrok), která byla samozřejmě spojena až se vznikem peněz, ale také o půjčce materiální. Příkladem materiální půjčky může být například poskytnutí zeleniny, chleba, mouky, což bylo tehdy zcela běžné. Jednalo se tedy o půjčku, která je po určitém čase splatná a věřitel požaduje její navrácení. Nebylo tomu vždy, ale v historickém kontextu se běžně půjčovalo za vysoké úroky přesahující 20% či 30% úrok.

2.1 Starověk

Podle Urfuse (1975, s. 6) lze v historii spatřovat určitou tendenci, kterou je samotný úvěrový styk, neboť od určité doby je prosazován názor, že je potřeba placení úroků regulovat. První písemné zmínky sahají až do období starověké Indie, Egypta, Babylonie či Říma, kdy byl úrok z půjček běžný. Jsou známy případy, kdy půjčování zboží nebo peněz představovalo enormní úrok kolem 20%, 30%, někdy dokonce i 100%.

Vřešťal (1899, s. 10) zmiňuje, že zákaz lichvy lze nalézt v samotném Písmu svatém Starého Zákona, jako i v knihách Mojžíšových viz. Exodus 22 či 25. Nejen, že byla lichva v těchto textech mnohokrát poznamenávána, ale také zakazována. První zmínky o lichvě jsou často nejasné a významově rozdílné. Autor této práce se přiklání k názoru, že první zaznamenaný pojem lichvy byl již v Indii, a to ve védských textech zhruba okolo 1800let př. n. l.

2.1.1 Babylonie a starý Egypt

Podle Čiháka (1917, s. 10) byl již ve staré Babylonii znám úrok z půjček. V případě peněžních půjček se jednalo o cca 20% a při materiálních, konkrétně obilí, až cca 33%. V Egyptě byl odedávna přijímán úrok z půjček, avšak samotný úrok byl považován za věc nedovolenou. Například za Josefa Egyptského, kdy tento vladař postřehl nutnost předzásobení svých obilných sýpek v době úrody pro případ budoucího nedostatku. Josef Egyptský tedy zaplnil sýpky a v době neúrody prodával toto obilí za peníze, dobytek a posléze za pole, což vedlo k velkému půdnímu fondu tehdejšího Egypta.

V právu ve staré Babylonii se lze jako s jednou z prvních civilizací setkat se zákonnou regulací úroku, kdy jde o historicky nejstarší zmínky právního vývoje vůbec. Uplatňovala se představa o nadměrných úrocích, tedy těch, kterým říkáme lichevní. Dle Koudelky (2014, s. 2) se jednalo o půjčky na financování zemědělské práce a námořní plavby, avšak předmětem těchto půjček bývaly zemědělské produkty či drahé kovy jako zlato nebo stříbro. V období Babylonie byla také vytvořena historicky první písemná smlouva.

Starý Egypt nebyl výjimkou a bylo známo půjčování na úvěr, ostatně jako ve všech starověkých říších se i zde rozvinula síť osob, které se živily půjčováním za vysoké úroky a to překračováním limitovaných sazeb státu.

2.1.2 Římská říše

Například Henner (1893, s. 13) vysvětluje, že za vlády starých Římanů se lichva rozmohla nejen velmi rychle, ale také, že byla podobná lichvě moderní doby. V raném období se jednalo o půjčky bezúročné, úrok byl vyžadován pouze od cizinců či přistěhovalců. Nicméně později se začal úrok praktikovat i mezi samotnými Římany.

Podle Urfuse (1975, s. 14) vycházel vývoj státní legislativy o úroku v Římské říši ze zákona XII tabulí, ve kterém byla stanovena výše úrokové míry. Jelikož je však velmi složité se dopátrat konkrétního čísla, čemuž jsou odrazem i starší odborné diskuse na toto téma, je pojem „fenusunciarium“ doposud nejasný. Vědecké poznatky mohou vést alespoň k přibližnému vysvětlení a pochopení Římského „as“ a „unce“ v překladu celku a části, kdy šlo o úrok stanovený na 12%.

„K další důležité úpravě římské zákonné praxe došlo za tribuna Licinia (376-367 př. n. l.). Navrhoval, aby se úroky zaplacené dlužníkem odečítaly od dosud dlužné částky, od jistiny, s tím, že dluh musí být zaplacen nejpozději do tří let a stanovil hranici množství půdy, kterou může jednotlivec vlastnit. To sloužilo jako opatření proti zbavování chudších vlastníků a plebejců pozemků a omezovalo spekulanty v získávání nemovitostí“ (Koudelka, 2014, s. 7).

Ačkoli nelze přesně určit tehdejší trestní postih lichvy, z uvedeného je zřejmé, že v této době byla již míra zákonem pevně stanovena. Římské právo tedy usilovalo o stanovení jasného, srozumitelného a pevně daného procentního vyjádření toho, co lze brát za lichvu. Mimo jiné současný kontinentální právní systém vychází právě ze starověkého římského práva. Římské právo položilo právní základy obecného práva.

Salač (2004, s. 1-2) uvádí, že bylo možné v tehdejších římských zákonech postupovat třemi typy práva. Jednalo se o tzv. *leges imperfectae*, *leges minus quamperfectae* a *leges perfectae*. Za neplatné se posuzovaly veškeré právní činy spadající pod *leges perfectae*, druhý uvedený zákon *leges minus quamperfectae* byl sankcionován nejčastěji ve formě pokut a při porušení *lex imperfecta* nenásledovala žádná přímá sankce.

2.1.3 Starověké Řecko

Rovněž staré Řecko rozvíjelo od prvopočátků úvěrové vztahy podobně, jako tomu bylo například v Egyptě či ve starém Římě, s tím rozdílem, že konkrétní úrokování, maximální sazby úroků, nebylo stanoveno. Státní moc neprosazovala tendence k omezování či dokonce zakazování lichvy. Tuto problematiku odsuzoval ve svém díle Ústava, nejen Platón, ale také ji kritizoval Aristotelés.

Koudelka (2014, s. 12) je názoru, že pro starověké Řecko bylo praktikování hmotných i finančních půjček za enormní úrok, který se pohyboval okolo 12 až 36%, zcela běžné. Tato skutečnost vede k myšlence, že tehdejší společnost takovým poměrům přála a lichva byla častým jevem. Ani Solónův zákon neobsahoval žádná ustanovení o nejvyšší povolené míře úroků, pouze specifikoval ochranu dlužníka, a to v případě platební neschopnosti, kdy by proti němu nemohla být vedena exekuce.

Podle Čiháka (1917, s. 12) je zajímavostí, že i největší myslitelé tehdejšího starého Řecka, jako byl Plato a Aristoteles, lichvu a s ní spojený úrok velmi striktně odsuzovali. Aristoteles razil mimo jiné názor, že půjčky peněz spojené s úrokem plodí znovu peníze a to je proti přirozenému právu.

2.1.4 Význam pro církve a judaismus

Pozvolné zakazování vysokých úroků, a poté úroků z jakýchkoliv půjček přineslo až období, kdy se církve snažila o sjednocení svého bohatství – jednalo se především o zákaz poskytování půjček pro duchovní a jejich představitele. Podle Vřešťála (1899, s. 15) se situace začínala koncem starověku vymykat kontrole, zejména bylo nutno umravnit hříchy a chyby lichvařícím křesťanům.

Tendence křesťanů k vidině zisku, tedy poskytování půjček, a tím nabýváním bohatství jedné společnosti na úkor druhé, přimělo církve k zásadním rozhodnutím. *„Sbory církevní totiž zapovídajíce již záhy výslovně duchovním, aby nepůjčovaly na úrok, stanovily i přísné tresty na obcházení zákazu toho, tak již sbor Arleský (314) a Nicejský (325), jakož pak i různé sbory odbývané. Ježto braní úroků z půjček církví považováno bylo za zapovězené, dá se předpokládati, že duchovní nemístnost bráti úroky i laikům co nejdůrazněji vštěpovali...“* (Henner, 1893, s. 5).

Církve nadále nehodlaly tolerovat půjčky ani mezi křesťanskými bratry a zakázala takové, za které je i nepatrný úrok, bezúročná půjčka byla však povolena. Tímto vyhlášením nebylo možné tuto činnost občanům zakázat, neboť ti nebyli pokutováni církevními tresty, ale měli strach z vyobcování.

Podle Koudelky (2014, s. 3) je pro evropský vývoj nejpodstatnější úprava lichvy obsažená v Bibli, konkrétně ve Starém zákoně, na kterém byla založena morálka mezi jednáním Židů – kniha Leviticus, kniha Exodus, kniha Deuteronium. První kniha lichvu a lichvaření zakazuje, druhá kniha zakazuje využívání sociálního a společenského problému dlužníků či těch, komu chceme půjčit. A posledním, třetím příkazem, je rozuměno povolení lichvy mezi cizinci - příslušníky jiného náboženství nežli židovského.

2.2 Středověk

Mimo jiné tato doba přinesla dle Čiháka staronové pojetí lichvy, neboť se znovu začala provozovat potravinová či obilní lichva. Majetnější obyvatelstvo skupovalo od rolníků obilí a jiné zboží určené ke spotřebě, a tím mohlo stanovovat tržní ceny. Proti těmto praktikám vystoupily synody, které předcházely lichvařením stanovením co možná nejvyšší možné ceny produktu. Také příliv církevních požadavků a příkázání přinesl nový pohled na půjčky a samotné úrokování. Nezáleželo tedy už na maximální povolené míře jako ve starověku, ale celkově na veškerých půjčkách i na těch, které byly spojeny například jen s nepatrným úrokem.

2.2.1 Období rozvoje středověku

Dalším krokem tehdejší církevní společnosti byla dle Koudelky (2014, s. 11) událost, která vedla roku 1222 v tzv. Konkordát wormský. Docházelo k církevním zákazům lichvy, především v souvislosti se spory mezi císaři a papeži o investituru a Gratiánovým dekretem.

Ve středověku přichází s křesťanstvím nové zákazy a postoje, přičemž jedním z nich byl i zákaz lichvy. Bylo zakázáno pobírání úroku z půjčky. Církev plošně zakazovala jakékoliv zápůjčky mezi křesťany a zvláště ty, za které měl věřitel brát úrok.

Zákaz však neplatil mezi celou tehdejší společností, protože převážně tam, kde byla zhruba ve 13. století lichva tolerována, byla míra úroku stanovena přibližně na 20%. Jak i uvádí například Graeber (2012, s. 228), postupem času se začal prosazovat zcela jiný názor, který stavěl obchodníka (věřitele) do zcela jiné pozice. Pokud se jednalo o půjčku pro komerční účely, nebylo protizákonné účtovat si jistý finanční obnos, avšak nikoli jako pronájem peněz, ale ve formě určité pokuty. Ospravedlnění tohoto argumentu lze přirovnat k dnešním náhradám ušlého zisku.

„Křesťanům byla lichva jakákoliv zakázána a znemožňována novými výnosy synod i Karla Vel. a panovníků světských; avšak židé, všude mezi křesťanským lidem roztroušeni a za obchodem do dalekých zemí putující, měli volné ruce, jich se zákony církevní netýkaly a světské málo působily. Tím se stalo, že právě v době

Karolinské dařilo se židům výborně v každém směru... Tuto dobu nazývá Gratz zlatou dobou židů v Evropě. Jejich rabínové lichvu naprosto dovovali“ (Čihák, 1917, s. 22).

V tomto ohledu působí příkázání církve spíše omezujícím účinkem na tehdejší lid, vždyť samo o sobě půjčování, ne tedy s vysokými úroky, roste bohatství, ekonomika, vzdělanost, obchod a v konečném případě i peněžní hospodářství a majetek samotné církve a státu. Odpovědí a tudíž chování církve může být spojeno s ohrožením jejích křesťanských hodnot a faktem, že bohatým lidem navyšuje už tak pohodlný život, což tehdejší církve, ač paradoxně, nehodlala připustit. Židům bylo naopak ve středověku dovoleno obchodovat, přesněji půjčovat za úroky téměř ve všech hospodářských odvětvích.

Procházka (1996, s. 283) uvádí, že otázka obchodu s penězi, tedy celkového peněžnictví, neměla ve středověké Evropě kladnou pověst, neboť jak vysvětluje, byla na vině židovská otázka. Na Židy totiž neplatil kanonický zákaz, mohli tedy přijímat úroky, směňovat peníze či poskytovat půjčky s enormními úroky – což jak již víme, vede k lichvě. Avšak samotný vývoj byl nezastavitelný a i podle Geoffa (2005, s. 11) ve středověku, konkrétně ve 13. století, začíná být lichva jedním z hlavních problémů.

2.2.2 Období rozvoje obchodu

Rozvoj cestování a migrace lidí, majetku a zboží vedlo k rozvoji a bohatství tehdejší společnosti. Někdo za poskytnuté služby platil, jiný zase platbu přijímal – neustálý koloběh peněz přispíval k prosperitě celých měst.

Podle Čiháka (1917, s. 25-27) byl v období křížáckých výprav naplno rozvinut obchodní ruch, který poukazoval na přítomnost peněz a bohatství. Tohoto zjištění se ujala města, jako jsou Benátky či Janov a cíleně se starala o nabytí velkého bohatství obchodem. Bohatství a ničím regulovaná lichva Židů vedla k rozvoji bank, dokonce i křesťané jsou těmi, kteří všemožně vymýšlejí, jak obejít zákaz a taktéž obchodovat s financemi. Jak uvádí Koudelka (2014, s. 12-13), tehdy byla půjčka, nazývaná také *mutuum*, považována za vztah, který měl být bezúplatný. V případě půjčky se ve smlouvách uváděl pouze úrok – *interesse*, který měl určitým způsobem nahrazovat ušlý zisk.

2.2.3 Scholastické učení

„Jako svatí Otcové, horlili i scholastikové proti lichvě, pokročili však poněkud vpřed, jelikož nepřestali na pouhých pozitivních zákonech, nýbrž uvažovali o ní ve světle přirozeného práva. Zvláště pak se proslavil mezi nimi sv. Tomáš Akvinský, jenž vycházejí od neplodnosti peněz, dokazuje nedovolenost lichvy“ (Vřešťál, 1899 s. 17).

Budeme-li vycházet ze zákazu lichvy Tomáše Akvinského, můžeme v tomto případě narazit na podobnost názoru Aristotela (viz. kapitola Starověké Řecko), který vycházel z podobné formulace neplodnosti peněz. Dle Koudelky (2014, s. 13-14) byl termín scholastika Tomášem Akvinským (1225-1274) nepatrně pozměněn na pojem chrematistika, tedy blíže k významu půjčování peněz na úvěr... Jeho výklad lichvy byl považován za hřích, neboť jak on sám tvrdil, jde o podvod, nelze prodat něco, co neexistuje. K vysvětlení tohoto výroku je nutné si uvědomit peníze v jejich reálné podobě (mince, bankovky) a v podobě abstraktní (účetní hodnota). Akvinského myšlenka byla tedy založena na třech základních faktech:

1. Peníze mají především funkci směny za zboží.
2. Spotřeba peněz musí probíhat v rámci směny.
3. Hmotným základem peněz je jejich užitná hodnota.

Scholastické učení ve středověku šířila převážně církve formou svých kněží či farářů. Toto učení již poměrně přesně definovalo pojem lichvy a bylo schopno vykládat jeho špatnosti mezi širokou veřejností. Bezpochyby byla i nadále hlavním důvodem snaha o lichvě hovořit v co nejhorším slova smyslu, a odradit tak co nejvyšší počet lidí od lichvaření.

2.3 Novověk

Je obecně známo, že nástup novověku přinesl nejen mnoho politických (rozvoj soudnictví), kulturních (Guttenbergův knihtisk, renesance) a obchodních změn (zámořské plavby – objevení Ameriky, rozvoj finančnictví) ve společnosti, ale především změn ve stylu života. Období novověku vycházelo z právního pojetí starého Říma, neboť už v těchto dobách byla prosazována určitá úroková výše, ke

kteřé bylo opět přiřláněno, a dalo tak základ pro novodobé kontinentální pojetí práva.

Dle Urfuse (1975, s. 65) byla v této době tehdejšími mocnostmi prosazována právní úprava, která by jasně zavedla pevně stanovenou maximální hranici úrokové míry. Jednalo se tedy o přesné uvedení toho, co lze ještě považovat za úvěř a co za lichvu. Úrok byl tedy věřitelům povolen, avšak nemohl překračovat jeho uzákoněnou maximální míru.

Novověk byl nadále jakýmsi pokračováním v teorii a praktických zkušenostech s lichvou tak, jak byla vyložena ve středověku, avšak s jednou důležitou změnou, tou byla již zmíněná maximální hranice úrokové míry. Nově bylo tedy možné pobírat mírné úroky, které jsou státem povoleny.

„Zákazy lichvy přijaty byly v této době i do mnohých státních zákonů, jakož i do statut městských zejména v Německu... Právě století XV. a XVI. jest bohato na literaturu o lichvě, také u nás býval to oblíbený předmět disertací universitních i kronikářských záznamů. Četné zákazy a rozpravy o lichvě zároveň ukazují, že zákazy byly málo platné, že v praktickém životě kvetla lichva“ (Čihák, 1917, s. 26-27). Nicméně vyšší, než povolený úrok byl velice tvrdě trestán a ten, kdo byl dopaden, mohl být dle Malého (2003, s. 147) potrestán smrtí.

V Čechách podle Čiháka (1917, s. 28) v roce 1497 nařídil král Vladislav pobírání 20% úrok pro židovské obyvatelstvo a 10% úroků (ročně) pro křesťany. V roce 1543 byla zemským sněmem podána stížnost na vysoké úroky, což vedlo v roce 1627 k obnovení procesu a jeho uznáním následovalo ustanovení na nepřekročitelný úrok 6%, tedy židům i křesťanům stejně. Mezi lety 1787 – 1803 nastal obrat, kdy byl vydán patent na zrušení lichvy. Rok 1803 přinesl opětovné nastolení zákazu lichvy, a to patentem proti lichvě Františka II., jimž se stanovila povolená míra úroku na 5 až 6 procent. Příkladem hojně používaného podvodu, mohla být podle Urfuse (1975, s. 71) transakce zvaná partita. Smysl takového obchodu spočíval v půjčování movitých věcí věřitele dlužníkovi. Zisk lichváře neboli věřitele spočíval v jejich nepřiměřeně vysokém ocenění a právě toto ocenění bylo lichevní. Šlo o jedny z nejpropracovanějších finančních stylů, kdy lichvář bez větších problémů překonal tehdejší zákony.

3 Úprava lichvy v zahraničí

V 19. a 20. století byl zákaz lichvy velmi často porušován. V této době není veřejnost pod vysokým tlakem ze strany církve, jako tomu bylo ve středověku. Vysoký zisk je mnohdy staven před mravní a etické zásady společností či jednotlivců, kteří se snaží využít ekonomické tísně chudé vrstvy.

V mezinárodním měřítku rozlišujeme mezi třemi hlavními právními přístupy:

1. Kontinentální právo
2. Anglosaské neboli angloamerické právo
3. Islámské právo

„Tyto systémy vycházejí z rozdílných základů, mají odlišný způsob záznamu práva, rozdílně postupují při rozhodování jednotlivých soudních procesů a také se samozřejmě liší v místech, kde platí. Jejich charakter je dán odlišným historickým vývojem souvisejícím s individuálním postojem jednotlivých států“ (Mezinárodní právní systémy: Angloamerické právo vs. Kontinentální právo, online, cit. 2016-13-1).

Kontinentální právo je zaměřeno na přesné znění zákona, postupuje podle normativních právních aktů. Anglosaské právo nevyžaduje žádné přesné definice práva, ale vychází z praxe.

Pro současnou právní úpravu platí, že každý stát má v pojetí a výkladu lichvy svá specifika, podle kterých je v té které zemi nutno postupovat. Zpravidla je ve všech státech lichva již od počátku 20. století upravována a postihována. Některé státy při soudním rozhodování doposud přistupují k nám již známé - pevně stanovené maximální úrokové míře a jiné naopak vycházejí ze znění svých předpisů a zákonů, jako je to v ČR. V následujícím textu bude popsána aktuální situace a vývoj lichvy v jednotlivých státech.

3.1 USA

Pro Spojené státy americké (dále jen USA) jako i Velkou Británii je typický angloamerický neboli anglosaský právní systém, což je struktura soudnictví založená na soudní praxi. Soudce nalézá a tvoří právo, tedy precedenty - kdy

rozhoduje na základě výsledků z předchozích soudů. Ač by se na první pohled mohlo zdát, USA jako federace 50 zemí nepřístupuje k problematice lichvy jednotně. V současnosti má většina států stanovenou maximální výši úroků, avšak jsou i státy, jejichž úprava lichvy je vymezena jinými zákony proti lichvě či právě precedenty než výše zmíněnými maximálními úroky.

Pro porovnání problému uvede autor následující: „*Například ve státě Alabama je občanskoprávní hranicí 8% u písemné smlouvy a 6% u ústní smlouvy, trestněprávní limit není stanoven. Ve státě California je občanskoprávním úrokovým stropem 10% pro spotřebitelské úvěry. Pro úvěry, které nejsou spotřebitelskými, existuje trestní limit o 5% vyšší, než je úroková míra vyjádřena v konkrétním období Federální rezervní bankou v San Francisku (většina ostatních států odvozuje tuto hranici, pokud je stanovena tímto způsobem, od federální průměrné míry úroku – federal prime rate). Ve státě Florida je pak rozlišována výše půjčky fyzickým osobám. U půjčky do 500 000 dolarů je trestní limit 18%, u půjčky vyšší pak 25%. Louisiana zase klade rozdíl mezi půjčky poskytované fyzickým osobám a obchodním společností*“ (Koudelka, 2014, s. 77).

Dále je podle The Lectric Law Library (online, cit. 2016-15-1) například v Arizoně 10% úroková sazba. V Coloradu je nejvyšší obecná hranice lichvy stanovena na 45 % a maximální ceny spotřebitelů na 12% ročně. Na Havaji je pak právní úroková sazba 10%, maximální limit pro lichvu je stanoven na 12% při spotřebitelských transakcích a v Nevadě je právní úroková sazba stanovena na 12%, avšak samotné lichva není zákonem omezena. Nové Mexiko stanovilo úrokovou sazbu na 15%, přičemž maximální sazba není stanovena – její výši určuje soud pro každý rozsudek individuálně.

„*NORTH CAROLINA, the legal interest rate and the general usury limit is 8%. However, there is a provision for a variable rate, which is 16% or the T-Bill rate for non-competitive T-bills. Above \$ 25,000 there is no express limit. However, the law providing for 8% is still on the books- becareful and see a lawyer*“ (The Lectric Law Library, online, cit. 2016-15-1).

Z výše uvedeného vyplývá, že v USA je právní úprava lichvy velice komplikovaná. Je důležité postupovat podle právních zákonů státu, ve kterém si buď chceme

půjčovat, tedy být na straně dlužníka nebo poskytovat půjčky a být na straně věřitele. Úprava trestněprávního postihu lichvy se může střetávat s problémem především v případech, kdy není určena maximální stanovená úroková míra a je postupováno v rámci kompetence samotných soudů. Cílem této práce není dalekosáhle prozkoumávat jednotlivé zákony USA, ale pouze názorně poukázat na základní přístupy ve fungování a opatření proti lichvě.

3.2 Jižní Amerika

Státy, které náleží do území Jižní Ameriky, postupují podle práva kontinentálního, které je inspirováno právem římským. Při řešení sporů přednostně vycházejí z normativních právních aktů stanovených těmito státy, jako jsou zákony a různé předpisy. Soudci při posuzování lichvy, ale i jiných právních přestupků, primárně vycházejí z těchto zákonů a předchozí rozhodnutí soudů mají charakter spíše podpůrné nežli rozhodující povahy.

3.2.1 Úprava lichvy v Mexiku

V Mexiku je zákon o lichvě přisuzován a upravován jednotlivými celky rozdílně, přičemž výši povoleného úroku schvaluje národní banka. Koudelka (2014, s. 73) uvádí, že k jednotlivým zákonům je v Mexiku přistupováno na federální úrovni a jsou přijímány tzv. společnými zákony. Lichva je obsažena v trestním zákoníku a v zákonu o mexickém bankovním systému z roku 1993. Zároveň také současný občanský zákoník v článku 2395 stanovuje zákonný úrok na 9%. Ve federálním trestním zákoníku není tento trestný čin lichvy uváděn, ale v článku 387 rozvádí skutkovou podstatu, která se vztahuje na podvod. Tato situace je popsána jako protiprávní jednání osoby, která tímto činem využije nedostatečné duševní vyspělosti či ekonomických podmínek poškozené osoby.

3.2.2 Úprava lichvy v Argentině

Jak uvádí Koudelka (2014, s. 67), v Argentině byla v letech 1943-1955 ustanovena lichva na maximální úrok ve výši 12% ročně. Nástup dalších let však přinesl volnější přístup, kdy došlo k ponechání rozhodovací pravomoci soudu. I zde toto uvolnění vede k nenaplnění podstaty lichvy, tudíž v plné míře nedochází k jejím postihům. Odborná veřejnost se pokouší o znovuzavedení hranice 12%. Lichvu

najdeme v Argentinském občanském zákoníku čl. 954., za lichvu se považuje zneužití lehkomyšlnosti, tísně, nezkušenosti.

3.2.3 Úprava lichvy v Kolumbii

Podle Koudelky (2014, s. 71) je trestný čin lichvy v Kolumbii považován za čin proti ekonomickému systému, který má chránit především ekonomiku země a majetek dlužníků. Trestní zákoník ve článku 305 hovoří o lichvě jako o jakémkoliv získání výhody převyšující o polovinu sazbu bankovních institucí. Tyto sazby jsou úřadem k tomuto monopolu pověřeným a jsou stanoveny na určité období. Hlavním kritériem těchto operací jsou půjčky a splátkový prodej různého zboží.

3.3 Německo - od minulosti po současnost

Dle Salače (2004, s. 240) je v Německu lichva právně považována za určitý protiprávní čin, který spočívá v rozporu s dobrými mravy. Podle tohoto rozporu je postupováno zejména v případech, kdy není naplněna skutková podstata lichvy. Rozpor s dobrými mravy však musí být v takovém rozsahu, ať objektivní nebo subjektivní, který je schopen sám o sobě vyvolat rozpor.

Úpravu lichvy najdeme v německém občanském a trestním zákoně, který vychází z kontinentálního právního řádu. Pokud budeme hovořit o samotné regulaci lichvy jako trestně právního postihu, ta sahá až do 16. století, kdy dle Koudelky (2014, s. 26-27) Německo postupně přijalo říšské řády, první v roce 1530, druhý roku 1548 a poslední 1577, které stanovovaly 5% maximální úrok. Později se úrok ustanovil ve výši 6% ročně. V důsledku tehdejších válek a především vítězství Habsburků dalo ustanovit tuto míru i na území tehdejších Čech.

„Vlnu zcela nového nazírání přineslo až josefínské desetiletí, ...patentem z 29. dubna 1787 byly nejen zrušeny dosavadní lichevní předpisy, nýbrž byla odstraněna i trestnost lichvy a dokonce i odstraněny zákonné hranice dovolené úrokové míry... Novou a na dlouhou dobu konečnou úpravu přinesl pak nový lichevní patent z 2. prosince 1803. Nový Wucherpatent znamenal v podstatě modernizovaný návrat k tradiční linii reglementace úvěrových vztahů. Nadále měla tedy existovat zákonná hranice mezi dovoleným úvěrem a nedovolenou, trestně

stíhanou lichvou, přičemž kritériem obojího – vedle některých pružnějších hledisek – byla výše požadovaných úroků“ (Urfus, 1975, s. 115 - 116).

Nyní je ohledně této problematiky v německém právu postupováno podle občanského zákoníku tzv. BGB – *BürgerlichesGesetzbuch* (2001, s. 129 – 131), který vychází ze zákona o boji proti hospodářské kriminalitě z roku 1976, zejména v ustanovení § 138 Wucher–neboli lichva. Konkrétněji je tento trestně-právní postih rozepsán v rozmezí bodů a) až e). Samotná úprava je v Německém BGB popsána ve druhém odstavci. Pokud jde o výklad zákona, můžeme v něm spatřit podobné rysy jako ve výkladu Nového občanského zákoníku v ČR.

Německý výklad úpravy lichvy:

Německý výklad lichvy je obdobný výkladu v České republice, neboť jak Koudelka (2014, s. 39-40) zmiňuje, lichva je charakterizována jako využití nezkušenosti, tísně, nedostatku úsudku nebo pevné vůle poškozeného. Dále pak je lichvou charakterizována taková činnost, při které dá věřitel slíbit sobě nebo jiné osobě určité majetkové výhody, které jsou v nepoměru s danou činností (půjčkou). V německém trestním zákoně se ve článku 291 jedná o osobu, která využije nezkušenosti, tísně, nedostatku úsudku nebo značného nedostatku pevné vůle poškozeného v situaci, kdy dá sobě nebo jinému poskytnout určitou majetkovou výhodu, která bude v nápadném nepoměru.

Dle Salače (2004, s. 61) je protiprávní takové jednání lichváře, ve kterém daná osoba, tedy poškozený, jedná ve stavu tísně, nedostatku životních zkušeností, mentální slabosti a dalších výše uvedených faktorů. V takovém případě je toto zneužití vědomé. Nejde primárně o úmysl, ale postačující je vědomost, že taková situace existuje. Zisk či výhoda lichváře z takovéto transakce je nerozhodující, není tedy podmínkou nutný zisk.

Podle Koudelky (2014, s. 40) jsou v německém trestním zákoníku § 291 podrobně zaznamenány situace, za jakých může k samotné lichvě docházet. Mimo jiné obsahuje i ustanovení o lichvě a to především v nájemních smlouvách, které nesmí překročit o 50% nájem obvyklý či běžný v daném místě. V případě podnikání na živnost je podmínkou nepřekročit 100%.

3.4 Španělsko

Koudelka (2014, s. 27-54) uvádí, že ve Španělsku uzákonil Karel V. ve spolupráci se zemskými stavy roku 1534 maximální úrokovou míru na 10 procent za rok. Zhruba o 120 let déle, za vlády Filipa IV., byla tato sazba opět změněna na tehdejších 5% ročně a následně na úrok, který by byl vyšší než 12%. Nedodržování zákazu se trestalo dvojnásobnou pokutou toho, co bylo získáno a nuceným dvouletým vyhnanstvím v Africe... V moderní historii Španělska byl trestně právní postih lichvy poprvé zachycen v trestním zákoníku v roce 1928, 1932, 1944 a 1973, kdy ve všech případech je zachována její skutková podstata, kterou je možné spatřit v soudní praxi. Momentálně platný trestní zákoník byl novelizován v roce 1995, který částečně postrádá úpravu lichvy – soudy mohou rozhodovat jen o neplatnosti smluv.

3.5 Portugalsko

V Portugalském právu je institut lichvy také upraven v občanském právu v čl. 282 a postihován v trestním zákoníku, který je platný od roku 1995 a upravuje trestný čin lichvy ve článku 226, viz Koudelka (2014, s. 52). Tento článek obsahuje ustanovení, že lichvy se dopouští osoba, která jedná s úmyslem dosáhnout majetkového prospěchu, a to jednak svého nebo majetkového prospěchu třetí osoby, a to zejména v případech, kdy zneužije duševní zaostalosti, tísně, neschopnosti, nezralosti, nezkušenosti či závislosti dlužníka a nechá ho se upsat ke smlouvě, která je sepsána ve prospěch věřitele nebo jiné třetí osoby, kterým tato smlouva zaručuje finanční výhodu, která je v nepoměru. V novodobém pohledu Portugalska můžeme odvodit podobnost se Španělskem ve smyslu prokázání skutkové podstaty lichváře, který provozuje lichvu jako svou obživu nebo svůj způsob života. Ve Španělsku není dále upravena maximální výše úrokové míry, kdežto v Portugalsku je omezena stanovením nejvyšší možné půjčky nepřesahující 3-5% úrok.

4 Lichva v českém právním řádu

4.1 Vývoj v 19. a na počátku 20. století

V této kapitole bude postupně rozebrán vývoj lichvy od roku 1811 (a to jednak z občanskoprávního pohledu, ale také z pohledu trestněprávního), kdy byl vyhlášen ABGB až po nedávnou současnost.

Počátek 19. století znamenal pro české, ale i německé země a jejich právo povinnost přijetí **všeobecného občanského zákoníku tzv. ABGB** (Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch). Podle Dvořáka a Malého (2011, s. 130) patří všeobecný občanský zákoník z roku 1811, pruské zemské právo z roku 1794 a Code civil z roku 1794 mezi jednu z nejstarších právních kodifikací. Podklady k ABGB byly shromažďovány již od poloviny 18. století za dohledu Marie Terezie.

„ABGB byl vyhlášen pro všechny rakouské země, kromě Uher. Rakouskými (resp. německými zeměmi) se mínily všechny země, ze kterých se v roce 1811 skládalo rakouské mocnářství... Všeobecný zákoník občanský byl bezesporu nejvýznamnějším právním kodexem vydaným na našem území. Patřil ve své době ke třem stěžejním evropským civilním zákoníkům vedle francouzského a německého. Jeho dokonalost prokázala především jeho doba platnosti. S drobnými změnami u nás platil až do roku 1950, v Rakousku v novelizované podobě platí dodnes“ (Schelle a Tauchen, 2012, s. 16).

Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch a jeho právní úprava lichvy, která byla vytvořena za účelem určitých mravních zákazů, ve svém systému vykládala ta závažná jednání, která byla pro tehdejší společnost obzvláště nepřípustná, ostatní neuvedené přestupky proti mravnosti byly ponechány v rozhodovací pravomoci tehdejších soudů. Tato právní úprava vycházela z mravních zákazů. *„Charakterizoval je § 879, který zároveň stanovil jako sankci jejich neplatnost. Lichvářské smlouvy byly popisovány v odstavci čtvrtém a mělo jít o situace specifikované slovy: „Kdo někdo kořistě z lehkomyšlnosti, tísně, slabosti rozumu, nezkušenosti nebo vzrušení myslí někoho jiného, dá sobě nebo třetímu, za plnění slíbiti nebo poskytnouti plnění vzájemné, jehož majetková hodnota je v patrném nepoměru k hodnotě plnění“. Výčet všech závazků podléhajících absolutní*

neplatnosti v případě, že jsou uzavřeny, včetně lichevních smluv, je zde demonstrativní... Samotný výraz nepoměr obou plnění (bez toho, aby jedna ze stran kořistila z tísně nebo jiné okolnosti na straně druhé) tvořil v obecném zákoníku občanském samostatnou skutkovou podstatu v § 934. Podle tohoto ustanovení, pokud jedna ze stran nezískala ani polovinu hodnoty plnění, které poskytla, mohla žádat zrušení smlouvy a uvedení věcí v předešlý stav (restitutio in integrum)“ (Koudelka, 2014, s. 74-75). Tímto ustanovením tedy upravoval lichvu všeobecný občanský zákoník, neboť následovně bude zmínka o císařském nařízení, které upravovalo povolenou roční míru úroků.

Trestní zákon postihoval lichvu tzv. císařským patentem z 1. června 1811 č. 946/1811 Sb. z.s., kdy úroky představují jakékoliv půjčování, ovšem za předpokladu, že nebylo překročeno dovolených smluvních úroků. Dále je pak toto ustanovení rozšířeno o § 995, který míru dovolených úroků zakotvuje pro běžné občany na 4% a pro obchodníky či jiné obchodně zainteresované osoby na 6% za rok. Z výše řečeného vyplývá, že přesná definice lichvy byla císařským patentem smluvně stanovena a v případě překročení dovolených úroků už ji bylo možné právně vymáhat. Právní vymahatelnost těchto zákonů trvala zhruba dalších 55 let, než byla jejich platnost v roce 1868 zrušena.

Salač (2004, s. 73) je názoru, že v období liberalismu, konkrétně v roce 1868 byla zrušena veškerá ustanovení týkající se lichvy a úroků. Avšak postupem času bylo stále častěji zdůrazňováno, že volnost při stanovování úroků se v praxi neosvědčuje, a bylo tak do zákoníku mezi lety 1877-1881 opět začleněno ustanovení týkající se lichvy. Roku 1881 byl vydán pro všechny rakouské neboli německé země trestní zákon, který ve svém znění uvedl lichvu jako trestnou činnost.

4.2 I. Světová válka a období po roce 1918

Podle Schella a Tauchena (2012, s. 17-18) se počátkem 20. století rozšiřovala diskuse o novelizaci občanského zákoníku. Prvním záznamem o jeho úpravě byl rok 1904, kdy byla vypracována osnova, která se však setkala se značnou kritikou a byla vyžadována její celková úprava. Po vytvoření subkomitentu byl zákoník částečně publikován tiskem. Poté byla jejich činnost pozastavena nástupem

Říšské rady a vláda musela v roce 1911 opět předložit osnovu. Tento postup se ještě jednou opakoval, než byl konečně v roce 1912 schválen sněmovnou. Jak uvádí Malý (2003, s. 290), osnova novelizovaného občanského zákoníku se uskutečnila ve formě tzv. tří dílčích novel, také nazývaných císařská nařízení č. 276/1914, 208/1915 a 69/1916 ř.z.

Čihák (1917, s. 30) uvádí, že 1. srpna 1914 vyšlo na našem území zvláštní císařské nařízení, které mělo za války právně upravovat zásobování obyvatelstva nepostradatelnými předměty, a to především předměty určené k denní potřebě. Zavedl se nový trestný čin tzv. vyhánění cen do výše. Zhruba o dva měsíce déle byl císařským nařízením č. 275 ř. z., zrušen zákon o lichvě a nahrazen podrobnější právní úpravou o lichvě, která platila od 20. října 1914. Císařská nařízení uvádějí beztrestnou a trestnou lichvu. Lichva beztrestná znamenala neplatnost smlouvy, které byla lichvářská. Za trestnou lichvu bylo považováno úmyslné poškození dlužníka, kterým bylo využití tísně, lehkomyšlnosti, mdlého rozumu či nezkušenosti. Koudelka (2014, s. 153) vykládá, že všechny výše zmíněné skutečnosti mají vliv na samotné rozhodování dlužníka, neboť není třeba vysvětlovat, že taková smlouva pro něho byla nevýhodná. Také záleželo na nepoměru, který nesl označení „nápadným“. Salač (2004, s. 73 a 175) uvádí, že císařské nařízení z roku 1914 nahradilo moderním způsobem doposavad platné ABGB. Nyní bylo postupováno podle hrubého nepoměru v plnění a protiplnění.

Koudelka (2014, s. 76-151) je podobného názoru a podrobněji vykládá, že právní úprava lichvy v obecném zákoníku občanském dlouho korespondovala s trestním zákonem neboli Císařským nařízením o lichvě č. 275/1914 ř. z. z roku 1914. Součástí tohoto zákona bylo také uvedení, co je to lichvářská smlouva, neboť bylo možné v mnoha rysech spatřovat podobnost s ABGB, avšak s rozdílem v plnění mezi stranami. Tento zákon nazýval plnění nápadným nepoměrem, neboť aby se jednalo o trestný čin, musel být rozdíl mezi plněním enormní. Recepční norma č. 11/1918 převedla platnost tohoto předpisu do vznikajícího právního řádu Československé republiky.

Jak bylo uvedeno výše, samotné Československo do svého právního systému přijalo obecný zákoník občanský v jeho platném znění až v roce 1916, neboli tzv. třetí císařskou novelou. Také věcná působnost dostála novým změnám, nejednalo

se tedy o lichvu úrokovou, ale o lichvu se zbožím. Tento zákon byl novější císařskou novelou v roce 1916 včleněn do § 879 ABGB. Od roku 1811 do roku 1914 byla trestně-právní úprava lichvy založena na maximální stanovené výši úroků (mezi 4% a 6%), kdy se v případě jeho překročení jednalo o trestný čin. Nově od roku 1914 je právní úprava vykládána hrubým nepoměrem mezi plněním a protiplněním.

Převážně v průběhu I. světové války byla snaha o novelizaci práva, které by co nejpřesněji vystihovalo danou vojenskou či ekonomickou situaci a tvrdě trestalo lichevní praktiky. Mimo jiné se například jednalo o ustanovení císařského nařízení ze 24. března 1917, č. 131 ř. z., platným na rakousko-uherském území. Nicméně ani po válce nebylo lichvy, především té válečné, opomenuto. Jak uvádí Šimeček (1919, s. 15 -22) v zákoně ze dne 17. října 1919 č. 568, Sb. ř. z., a to o trestání válečné lichvy, která mimo jiné obsahuje ve svém znění v § 6, §7 §8 a §12. Ten, kdo požaduje nebo poskytuje za předměty potřeby vyšší cenu, než je cena nejvyšší či protihodnotu, která je neadekvátní ke stavu prodávané věci, nebo ten, kdo využívá poměrů vyvolaných válkou, ať k poskytnutí životních potřeb lidí a domácích zvířat, nebo ta osoba, která pozastaví veřejný prodej předmětů životních potřeb, či prodává zboží mimo trh, bude potrestána vězením a uložením finanční pokuty. V případě válečné lichvy nebylo zapotřebí výkladu jako zneužití tísně, rozumové slabosti, nezkušenosti či jiných subjektivních vlastností, ale jednalo se o skutkové podstaty ryze objektivního charakteru.

V tomtéž zákoně ze dne 17. října 1919 č. 568, Sb. nalezneme také výměru trestu vykonaného válečnou lichvou. § 16 konkrétně říká: „...*(3) Doba náhradního trestu ze nedobytný trest peněžité stanovená budíž podle zavinění. Náhradní trest budíž vyměřen stejným druhem trestu jako hlavní a nepřesahují nejvyšší hranice sazby, již bylo užito při výměře trestu na svobodě, uloženého vedle toho, a nesmí býti delší jednoho roku. (4) Pokuty a tresty peněžité uložené podle tohoto zákona připadají státu*“ (Sbírka zákonů a nařízení, 1919, s. 799). Zákonem ze dne 13. května 1936 č. 131, Sb. byl trestní postih v § 199 – „Zrušení dosud platných právních ustanovení“ za již zmíněnou válečnou lichvu právoplatně zrušen.

Platnost rakouského obecného zákoníku a uherského práva v podstatě platila po celé období první světové války a I. republiky (založení Československa), kdy bylo

28. října 1918 novelizováno jeho znění. Podle těchto zákonů a jejich nepatrných úprav bylo postupováno do roku 1951, kdy jej nahradil socialistický civilní kodex, také nazývaný střední občanský zákoník, zformulovaný v roce 1950. Tuto skutečnost je velice důležité si uvědomit, neboť je nutné vzít v potaz rozdílnost mezi právem rakousko-uherským a socialistickým.

4.3 Období socialismu

Podle Schelleho a Tauchena (2012, s. 20) se v poválečném období snažilo Československo uchýlovat k právní úpravě z dob první republiky. Netrvalo však příliš dlouho, neboť především dekrety začaly právní řád pozvolna měnit a přizpůsobovat tehdejšímu myšlení. K objasnění nových společenských poměrů a nového politického myšlení, neboť se pohybujeme v období totality, měl vést výklad občanského zákoníku z 1. srpna roku 1950 často uváděným též jako socialistický civilní kodex nebo střední zákoník občanský, v konkrétním případě zákon č. 141/1950 Sb. ze dne 25. října 1950. Tehdejší občanský zákoník si za primární cíl kladl ochranu celé lidově demokratické republiky, pracujícího lidu a mnoho dalších této politiky nadřazených cílů. Mezi přední cíle patřilo i potírání trestných činů, mezi kterými nebylo zapomenuto na lichvu.

„Na jakých zásadách byl občanský zákoník postaven:

- 1. Unifikace, tedy odstranění dvojkolejnosti v našem právním řádu, jako pozůstatek recepce práva v roce 1918 z rakousko-uherské monarchie první republikou.*
- 2. Preference a zvláštní ochrana socialistického vlastnictví, čímž se myslelo vlastnictví společenské.*
- 3. Odstranění přednosti zájmů jednotlivců před zájmy společnosti.*
- 4. Odstranění dělení právních odvětví na právo soukromé a veřejné.*
- 5. Zrušení zvláštního odvětví obchodního práva.*
- 6. Občanské právo zahrnovalo jen tzv. majetkové právo“ (Schelle a Tauchen, 2012, s. 21-22).*

První změna byla patrná již v roce 1950, kdy prošlo právní úpravou nejen občanské, ale i trestní právo. V Československé Sbírce zákonů pod č. 86/1950 trestního zákona (který plně nahradil doposud platné Císařské nařízení

č. 275/1914 ř. z.) nalezneme lichvu ve znění § 252, kde byla uváděna následovně: „(1) Kdo zneužívá něčí tísně, nezkušenosti nebo rozumové slabosti nebo něčího rozrušení dá sobě nebo někomu jinému, poskytnout nebo slíbit plnění, jehož hodnota je k hodnotě vzájemného plnění v hrubém nepoměru nebo kdo takovou pohledávku uplatní nebo v úmyslu ji uplatnit na sebe převede, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok. (2) Odnětím svobody na jeden rok až deset let bude pachatel potrestán:

a) dopustí-li se činu uvedeného v odstavci 1 výdělečně, nebo

b) je-li tu jiná zvláště přitěžující okolnost“ (Zákon č. 86/1950 Sb. s. 250).

Koudelka (2014, s. 168-169) uvádí, že k bodu a) bylo přistupováno zodpovědně, neboť rozsáhlá judikatura vedla k existenci hmatatelných rozsudků, podle kterých bylo v případě protiprávního jednání lichvy postupováno. Protikladem tohoto bodu je b) zvláště přitěžující okolnosti, neboť byl nejednoznačný a lze pod něj zařadit vše, co bylo pro společnost či stát hrozbou... Vystává otázka, jak se mohl soud v tomto případě nezávazně a korektně rozhodnout, neboť přitěžující okolnost mohla být vším, čím samotný soud chtěl. V této době, která je známa množstvím vykonstruovaných politických procesů, kdy vše bylo podřazeno „dobru“ společnosti, mohla být lichva považována za trestnou činnost dokonce i v těch případech, ve kterých by jí nebyla.

Avšak půjčka a povolené úroky byly podle Koudelky (2014, s. 77) vykládány následovně: při sjednání smlouvy o půjčce, kdy je předmětem nějaký finanční obnos, nesmí být stanoven vyšší úrok, než který by byl poskytován z vkladů lidového peněžnictví. Jak bylo zmiňováno, tak i občanské právo dostalo určitých změn, pokud budeme postupovat podle již uvedeného tzv. středního zákona č. 141/1950 Sb. ze dne 25. října. V tomto případě spadal výklad lichvy pod § 36. „(1) Neplatný je právní úkon, který se přičí zákonu nebo obecnému zájmu. (2) Je-li právní úkon neplatný, protože se přičí zákonu nebo důležitému zájmu obecnému, může soud na návrh prokurátora vyslovit, že to, co bylo plněno straně, která o neplatnosti věděla, propadá ve prospěch státu“ (Zákon č. 141/1950 Sb. s. 500).

Dle Koudelky (2014, s. 76) se každý protiprávní čin ustanovení v § 36/1 stává neplatným, pokud je v rozporu s obecným zájmem nebo samotným zákonem.

Právě obecný zájem nemůže být plně interpretován, neboť záleží na rozhodování soudních orgánů, které rozhodnou, zda se jedná či nejedná o trestný čin.

Salač (2004, s. 181) uvádí, že tento zákon, potažmo celá tehdejší právní úprava sice pokračovala v duchu předchozího práva (tzv. buržoazního), ale po stránce materiální bylo postupováno na zásadě diskontinuity – tehdejší, převážně politicky založený odpor k chápání buržoazního práva jako takového.

Výše zmíněný kodex platil bez větších úprav až do roku 1961, respektive od 1. ledna 1962, kdy jej nahradil pro tehdejší režim dokonalejší, modernější a především vyspělejší trestní zákon č. 140/1961Sb. Především ve znění § 253 – Lichva, nalezneme tehdejší právní úpravu. *„(1) Kdo zneužívá něčí tísně, nezkušenosti, nebo rozumové slabosti nebo něčího rozrušení, dá sobě nebo jinému poskytnout nebo slíbit plnění, jehož hodnota je k hodnotě vzájemného plnění v hrubém nepoměru, nebo kdo takovou pohledávku uplatní nebo v úmyslu uplatnit ji na sebe převede, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta nebo peněžitým trestem. (2) Odnětím svobody na šest měsíců až pět let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 výdělečně“* (Sbírka zákonů, 1961, s. 501). Tento zákon byl natolik vyspělou právní úpravou, neboť platil, byť v novelizované podobě po období revoluce, až do roku 2009.

Dále zde bude autor pojednávat také o Československém občanském zákonu č. 40/1964 Sb., kde nebyla samotná lichva doslovně uváděna, ale její účinky byly částečně eliminovány § 387- půjčky a především § 39 který zněl: *„Neplatný je právní úkon, který svým obsahem nebo účelem odporuje zákonu nebo jej obchází anebo se přičí zájmům společnosti“* (Sbírka zákonů, 1964, s. 205).

Jak uvádí Koudelka (2014, s. 77-78), tak i v tomto novelizovaném občanském zákoníku setrvala idea ochrany osob dotčených tímto protiprávním jednáním a to tak, že úroky budou pevně stanoveny zákonem. § 387 upravoval: že půjčovat na úrok je dovoleno jen za předpokladu, že tento úrok byl mezi stranami předem sjednán a navíc nesměl být vyšší, než stanovil prováděcí předpis. Platnost úpravy občanského zákoníku z roku 1964 platila v novelizované formě i nadále po roce 1989 až do roku 2012.

V případě porovnání trestního zákona č. 86/1950 Sb. a jeho novelizací č. 140/1961Sb. můžeme v jejich výkladech spatřovat určitou podobnost. Zejména pak v ustanoveních týkajících se lichvy, kde je v obou zákonech rozdílně vyložena sazba odnětí svobody. Tímto měřítkem můžeme novelizaci z roku 1961 považovat za mírnější, neboť ta určovala peněžní trest či odnětí svobody po dobu dvou let, v případě trestného činu za účelem „výdělku“ hrozilo odnětí svobody mezi 6 měsíci až 5 lety. V novelizované formě již nebyla uváděna nejednoznačná, výkladově náročná přitěžující okolnost.

Nepatrnou úpravu v právním systému přinesl také zákon č. 150/1969 Sb. ze dne 18. prosince 1969 platný od 1. ledna 1970. Jednalo se o tzv. přečin, který v § 1 – 17. popisoval a vymezoval trestní postih v případě nebezpečného činu proti společnosti (proti zájmům socialismu, poškození spotřebitele, úplatek, provozování soukromé výrobní činnosti, skupování většího množství zboží atd.).

4.4 Období po roce 1989

Salač (2000, s. 189) uvádí, že po roce 1989 měl být právní řád upravován v duchu moderního kontinentálního systému, ke kterému (jak již víme) byl z pohledu historie velice nakloněn, protože právě v období před nástupem totality z takového právního systému vycházel. Schelle a Tauchen (2012, s. 26) jsou názoru, že následkem politických změn, ale také především právních změn, došlo k opětovnému zavedení občanského práva jako základu soukromého práva, a tak se občanský zákoník opět vrátil k tradici 18. a 19. století.

Podle Koudelky (2014, s. 78-79) nepřinesl nástup demokracie - alespoň tedy co se týče právní úpravy občanského zákoníku, žádné výraznější změny. Nadále bylo při výkonech nejružnějších trestů postupováno podle občanského zákona č. 40/1964 Sb. Netrvalo však dlouho a i tento zákon byl předmětem následné rekodifikace, tu si žádal především nástup demokracie a přizpůsobení novým společenským a ekonomickým poměrům. V návaznosti na tento požadavek vyšel nový zákon č. 509/1991 Sb. (tzv. velká novela) platný od 1. ledna 1992. Zejména obsah výkladu smlouvy o půjčce v ustanovení § 657 zní: *„Smlouvou o půjčce přenechává věřitel dlužníkovi věci určené podle druhu, zejména peníze, a dlužník se zavazuje vrátit po uplynutí dohodnuté doby věci stejného druhu.*

§ 658 (1) Při půjčce peněžité lze dohodnout úroky. (2) Při půjčce nepeněžité lze ujednat místo úroků plnění přiměřeného většího množství nebo věcí lepší jakosti, zpravidla téhož druhu“ (Sbírka zákonů, 1991, s. 2440). Prioritou nového zákona byla jakási dohoda mezi věřitelem a dlužníkem. Dohodnutí úroků nebylo omezeno a stranám tak bylo umožněno si sjednat jakýkoliv úrok, který není v rozporu s dobrými mravy.

„Nově se tak vytvořil poměrně široký volný prostor pro osoby, které chtěly lichvy zneužívat jako prostředku ke svému zbohatnutí. Nastalé nové poměry byly dostatečně neurčité a vágní k tomu, aby se tito lidé mohli zaštiťovat „smluvní svobodou“... Kromě toho se uvolnila stávidla ekonomické regulace, takže chování, které dříve bylo spekulací a sociální lichvou, spočívající v obchodování s předměty denní spotřeby, momentálně na trhu chybějícími, se stalo normálním a řádným podnikáním, aniž by s sebou neslo trestní následky... Aby v zákoně zcela jasně existovalo vymezení lichevních smluv, musely soudy postupovat tím způsobem, že využívaly pouze obecnou generální klauzuli týkající se dobrých mravů... Proto se judikatura snažila vytvořit určité vodítko, jak se v rámci stávajícího právního řádu dobrat podstaty lichevní smlouvy“ (Koudelka, 2014, s. 79-181).

Oproti tomu trestní zákon č. 140/1961 Sb. v jeho nepatrně novelizované podobě byl platný i nadále a co více, jeho platnost trvala až do roku 2009. Podle Mazáka a Soldáta (2010, s. 18) v § 424 občanského zákoníku je ustanovena odpovědnost za škodu v případě úmyslného jednání, které se neslučuje s dobrými mravy. Tento výklad uvádí, že za vzniklou škodu, která byla způsobena takovým jednáním, které je proti dobrým mravům a především činěna úmyslně, odpovídá osoba, která takto jednala. Pokud dlužníkovi vznikne v souvislosti s lichevní smlouvou další nejmenovaná škoda v jakékoliv podobě, může ze zákona tuto náhradu po lichváři vymáhat.

5 Nový občanský zákoník a trestní zákoník

Zásadní právní změnou bylo schválení NOZ, který vstoupil v účinnost dne 1. ledna 2014. Tato kapitola se nejprve zaměřuje jak na současně platnou právní úpravu lichvy a komparaci příslušných ustanovení v občanském a trestním zákoně, tak na rozhodovací praxi soudů.

5.1 Nový občanský zákoník

Přijetí NOZ znamenalo nejen úpravu soukromého, rodinného a majetkového práva, ale především změnu v celkovém přístupu a pohledu na právo. Stejně tak právní úprava lichvy představuje výrazný posun. V předešlé kapitole byl demonstrován vývoj právních předpisů, které ovlivňovaly samotnou lichvu a lichevní smlouvy. Na tomto místě je důležité připomenout, že předchozí občanský zákoník 40/1964 výslovně nezavedl pojem lichvy, a jedinou možností jak lichvu postihnout byl institut dobrých mravů a odkaz na obecné principy jednání, které byly porušeny. Korektiv „*contrabonos mores*“ je v NOZ přijat hned v prvním paragrafu, který mimo jiné stanoví, že zakázána jsou ujednání porušující dobré mravy. S ohledem na současnou právní úpravu lichvy podle občanského práva, si již soud nemusí klást otázky, zda se výkon práv a povinností přičí nebo nepřičí dobrým mravům, a přímo odkáže na ustanovení § 1796 NOZ. Institut dobrých mravů bude jen podpůrným ustanovením, které umožní postihnout celou řadu jednání přičících se generálním zásadám.

Explicitní ustanovení lichvy není v civilním právu na území českých zemí úplnou novinkou. S jeho absencí od roku 1950 do doby účinnosti NOZ (viz kapitola 4 Lichva v českém právním řádu) se musela vypořádat zejména rozhodovací praxe soudů. Dalo by se poukázat na to, že NOZ, výslovnou úpravou lichvy vlastně navazuje na obecný zákoník občanský ABGB. Tuto domněnku potvrzuje i znovupřijetí institutu neúměrného zkrácení, přičemž § 1973 stanoví: „*Zavází-li se strany k vzájemnému plnění a je-li plnění jedné ze stran v hrubém nepoměru k tomu, co poskytla druhá strana, může zkrácená strana požadovat zrušení smlouvy a navrácení všeho do původního stavu, ledaže jí druhá strana doplní, oč byla zkrácena, se zřetelem k ceně obvyklé v době a místě uzavření smlouvy. To*

neplatí, pokud se nepoměr vzájemných plnění zakládá na skutečnosti, o které druhá strana nevěděla ani vědět nemusela“ (NOZ, § 1973). ABGB však přesně stanovil, o kolik nesmí být hodnota věci nižší, zatímco nyní musí soudy evaluovat, jaký nepoměr je již tak hrubý, aby zakládal hrubou nerovnost plnění. S ohledem na znovu zavedený institut neúměrného zkrácení, který se aplikuje pouze na smlouvy o vzájemném plnění, lze uvést rozsudek Krajského soudu v Ostravě ze dne 29. 2. 2016, sp. zn. 75Co 448/2015.

5.1.1 Neúměrné zkrácení

Žalobci uzavřeli smlouvu o úvěru na částku 660.000 Kč s úrokem 16% ročně z celé jistiny, a zavázali se tak žalovanému vrátit celkovou částku 2.270.000 Kč. Okresní soud došel k nesprávnému závěru, že na smlouvy o úvěru nelze aplikovat institut neúměrného krácení. Krajský soud toto tvrzení popřel s tím, že i smlouva o úvěru je smlouvou, kde se smluvní strany zavazují k vzájemnému plnění, a proto se může zkrácená strana domáhat zrušení smlouvy z důvodu neúměrného zkrácení. Stejně tak vyvrátil soud vyšší instance tvrzení, že v případě smlouvy o úvěru nelze porovnávat hodnotu vzájemného plnění, neboť jsou úroky sjednány buď platně, nebo v nepřiměřené výši – neplatně. Naopak, dle krajského soudu je v této otázce *důležité zohlednit i jiné okolnosti uzavření smlouvy o úvěru, protože samotná výše úrokové sazby není dostatečnou výpovědní hodnotou ve vztahu k hrubému nepoměru. Závěrem krajský soud řešil otázku vyrovnání, neboť zkracující má možnost vrátit zkrácenému, oč byl zkrácen. V podmínkách smlouvy o úvěru se pro účely institutu neúměrného zkrácení sníží neúměrná procenta (v daném případě 16 %) na úrok odpovídajícím obvyklým úrokům. Protože § 1793 nestanoví, jakým způsobem zjistit cenu obvyklou, pomohl si soud § 1802 odst. 1 a rozhodl, že úroky obvyklé se pro účely institutu neúměrného zkrácení stanoví jako obvyklé úroky požadované za úvěry, které poskytují banky v místě bydliště nebo sídla dlužníka v době uzavření smlouvy.*

Z rozsudku tedy vyplývá, že při hodnocení hrubého nepoměru vzájemného plnění musí soudy přihlédnout k aktuální výši úroků stanovených finančními institucemi, ale i k individuálním okolnostem každého případu. Třebaže NOZ ani jiné předpisy neupravují výši maximálně přípustného úroku, a nelze tedy jednoznačně říci, jaký

úrok je považován za lichvu, podle Koudelky (2014, s. 81) je současná právní úprava velice přínosná, neboť celkově pokrývá všechny případy, které lichváři ve smlouvách nejvíce zneužívají. Podle jiných odborníků by NOZ mohl jít v potírání lichvy ještě mnohem dál: *„Hranice lichvy by mohla být stanovena jako procentuální odchylka od průměrných tržních úroků. Z hlediska ochrany slabší strany by bylo přínosem i stanovení maximální hranice RPSN... Podle organizace Člověk v tísni by pak stát měl regulovat pokuty lichvářů za nesplnění nějaké z podmínek smlouvy. Právě ty totiž často narůstají do obrovských částek“* (Jůzlová, 2013, online, cit. 2016-20-4).

5.1.2 Princip autonomie vůle stran

Jestliže výše úroků není zákonem omezená, podléhají podmínky čistě volnému ujednání stran, a v každém případě by měla být zejména respektována vůle účastníků smluvního vztahu. Princip autonomie vůle stran je sice elementární pro fungování materiálního právního státu, ale v určitých případech je nutné posoudit i otázku rovnosti soukromoprávních vztahů. Autor se domnívá, že právě u vztahů, které indikují existenci lichevní smlouvy, lze předpokládat nerovnost smluvních stran, a proto je žádoucí posoudit střet autonomie vůle stran s ohledem na ochranu slabší smluvní strany – poškozeného.

Dále bude uvedena kauza, která reflektuje volnost smluvních vztahů a je zásadní i z dalších důvodů. Nejenže se jedná se o první z případů od doby účinného NOZ, kdy se soud zabýval lichevní smlouvou z pohledu civilního práva, ale navíc několik nižších instancí vůbec nezohlednilo, že se stěžovatelka stala obětí lichvy. Ústavní soud proto v této věci negoval všechny předešlé rozsudky okresního soudu, krajského soudu a usnesení Nejvyššího soudu České republiky. Vzhledem k důležitosti nálezu, autor považuje za nezbytné popsání daného případu, kdy chtěla úvěrová firma záměrně připravit dlužnici o byt, přičemž bylo předem zřejmé, že žena nebude schopna poskytnutý úvěr splácet.

Na místě je nutné dodat, že se případ odehrál v době, kdy byl účinný předešlý občanský zákoník. Třebaže byl případ posuzován na základě předešlého předpisu, soud výslovně rozhodl, že aplikací NOZ by se judikatura posuzované věci neměnila. Vzhledem k tomu, že se Ústavní soud vyjádřil k otázkám lichvy

i z pohledu NOZ, lze tento nálezn považovat jako zásadní výklad, na který lze v budoucích kauzách navázat.

Vymezení případu

Stěžovatelce byla přislíbena společností LSD Direct finanční půjčka ve výši 1.500.000 Kč. Jednatelé firmy přesvědčili ženu k tomu, aby si nejprve zvala půjčku ve výši 400 tisíc Kč, čímž by u České spořitelny odblokovala zástavu bytu a došlo by k navýšení její bonity pro očekávanou půjčku. Posléze bylo stěžovatelce zprostředkováno uzavření smlouvy o půjčce částky 400 tisíc Kč a k obavě stěžovatelky, že nebude schopna půjčku během 40 dní splatit, bylo řečeno, že jí mezitím bude poskytnuta půjčka 1.500 000 Kč. A k zajištění této půjčky stěžovatelka dodatečně uzavřela smlouvu o zřízení zástavního práva ke své bytové jednotce. Z částky 400 tisíc Kč stěžovatelka musela zaplatit jak odměnu pro věřitele, tak provizi na účet zprostředkovatelské společnosti. Skutečně vyplacená částka nepokryla ani dluh u banky, a protože stěžovatelce nebyla navzdory příslibu poskytnuta půjčka ve výši 1.500.000 Kč, nemohla splatit ani svůj dluh u společnosti LSD Direct. Pod údajnou výhrůzkou vystěhování si stěžovatelka vzala další půjčku ve výši 720 tisíc Kč a uzavřela smlouvu o zřízení zástavního práva k nemovitosti. Poté, co stěžovatelka nesplatila ani svůj další dluh, přesvědčily ji věřitelské osoby k prodeji bytu za kupní cenu 900. tisíc Kč. K prodeji bytu na účet úvěrové firmy došlo pár měsíců po uzavření smlouvy o půjčce ve výši 400 tisíc Kč.

Právní posouzení

Ústavní soud došel k závěru, že se obecné soudy zaměřily především na to, zda byla kupní smlouva, na jejímž základě mělo dojít k převodu vlastnického práva, platným právním úkonem. Až senát vyhodnotil případ jako kupní smlouvu s lichevním charakterem, přičemž celý komplex smluv, které byly uzavřeny, měl jediný cíl, a to připravit stěžovatelku o byt za neadekvátní cenu. Při rozhodování, zda byla smlouva uzavřena v tísní, by podle Ústavního soudu neměly civilní soudy hodnotit to, jak se dlužník do špatné finanční situace dostal, ale zkoumat, jak dlužník sjednání předmětné smlouvy vnímal, a zda věřitel nezneužil jeho obtíží k prosazení podmínek přičících se zásadám férového jednání. *A ačkoli je ochrana*

autonomie vůle jedním z řídicích soukromoprávních principů, je třeba ji v situacích tísně a výrazné nevýhodnosti, charakterizujících lichvu, korigovat zásadou ochrany slabšího (ÚS 3308/16).

Výše uvedený případ má také trestněprávní rovinu. V průběhu řízení bylo totiž proti věřitelům zastupujícím úvěrovou firmu, zahájeno trestní stíhání pro přečin lichvy, ve kterém stěžovatelka vystupuje jako jedna z poškozených. V této souvislosti vyvstala otázka, zda se řízení nemělo přerušit do pravomocného rozhodnutí soudu v trestním řízení. Přitom posouzení skutkové podstaty činu a rozhodnutí zda je lichva ustanovením podle občanského nebo trestního práva, zakládá naprosto odlišné odpovědnosti. V případě absolutní neplatnosti lichevní smlouvy strana odpovídá za způsobenou škodu (újmu), zatímco přečin lichvy podle trestního práva nese následky delikt ní odpovědnosti. Avšak komparací ustanovení lichvy v občanském a trestním zákoníku dojdeme k závěru, že oba předpisy používají v případě lichvy stejnou terminologii. § 1796 NOZ totiž stanoví: *„Neplatná je smlouva, při jejímž uzavírání někdo zneužije tísně, nezkušenosti, rozumové slabosti, rozrušení nebo lehkomyšlnosti druhé strany a dá sobě nebo jinému slíbit či poskytnout plnění, jehož majetková hodnota je k vzájemnému plnění v hrubém nepoměru,“* přičemž § 218 odst. 1 TZ tento charakter neplatného vztahu jen doplní o trestní odpovědnost: *„Kdo zneužívá něčí rozumové slabosti, tísně, nezkušenosti, lehkomyšlnosti nebo něčího rozrušení, dá sobě nebo jinému poskytnout nebo slíbit plnění, jehož hodnota je k hodnotě vzájemného plnění v hrubém nepoměru, nebo kdo takovou pohledávku uplatní nebo v úmyslu uplatnit ji na sebe převede, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta nebo zákazem činnosti“* (NOZ, 2016, § 218).

Dle Koudelky (2014, s. 96) je otázkou, zdali zákonodárce chtěl, aby byla lichva z občanského i trestního hlediska vykládána shodně a každé naplnění lichevní smlouvy po občanskoprávní stránce za sebou neslo i trestní odpovědnost, ale zároveň je tato spekulace doplněna o domněnku, že se po vzoru v zahraničních právních řádech počítá s rozdílným posuzováním. Jestliže je skutková podstata souhrnem objektivních a subjektivních znaků, musí soudní praxe vedle

subjektivních stavů tísně, nezkušenosti, rozumové slabosti, rozrušení nebo lehkomyšlnosti, zvláště pečlivě analyzovat hrubý nepoměr plnění, aby mohla být lichva identifikována jako trestný čin.

5.2 Trestní zákoník

§ 218 zákona č.40/ 2009 Sb. (dále jen trestní zákoník) stanoví:

(1) Kdo zneužívá něčí rozumové slabosti, tísně, nezkušenosti, lehkomyšlnosti nebo něčího rozrušení, dá sobě nebo jinému poskytnout nebo slíbit plnění, jehož hodnota je k hodnotě vzájemného plnění v hrubém nepoměru, nebo kdo takovou pohledávku uplatní nebo v úmyslu ji uplatnit na sebe převede, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta nebo zákazem činnosti.

(2) Odnětím svobody na šest měsíců až pět let nebo peněžitým trestem bude pachatel potrestán,

a) získá-li činem uvedeným v odst. 1 pro sebe nebo jiného značný prospěch,

b) spáchá-li takový čin jako člen organizované skupiny, nebo

c) způsobí-li takovým činem jinému stav těžké nouze.

(3) Odnětím svobody na tři léta až deset let bude pachatel potrestán

a) spáchá-li čin uvedený v odst. 1 za stavu ohrožení státu nebo za válečného stavu, za živelní pohromy nebo jiné události vážně ohrožující život nebo zdraví lidí, veřejný pořádek nebo majetek, nebo

b) získá-li takovým činem pro sebe nebo pro jiného prospěch velkého rozsahu.

Co se týče historického vývoje lichvy v trestním zákoníku, tak dle Koudelky (2014, s. 199-200) je velmi nešťastnou volbou vázat současný předpis k trestnímu zákoníku platnému od roku 1990. Hlavním faktem při posuzování lichvy má být činnost lichváře a to, zda jedná v rozporu se zákonem prvně, nebo zda se lichvou běžně zabývá. Toto časté protiprávní jednání v minulosti také nazývané *výdělečné*, by mělo být postihováno zvláště důsledně, neboť důležitým společenským aspektem není, kolik si lichvář touto činností vydělal, ale fakt, že takto činí velmi často, po určitou dobu, a tak poškozují širší okruh spotřebitelů – dlužníků. Trestní zákoník tuto skutečnost opakovaného páchaní trestné činnosti lichvy opomenul. Autor však zastává názor, že tak jak je protiprávní čin lichvy

uveden v § 218 trestního zákoníku, se formálně velice podobá výkladu zákona v jiných zemích. Toto tvrzení lze doložit například komparací s německým zákoníkem, který upravuje lichvu článkem 138:

„Kdo využije tísně, nezkušenosti, nedostatku úsudku nebo podstatné slabosti vůle druhého a nechá sobě nebo třetí straně poskytnout plnění:

- 1. za pronájem prostoru k bydlení nebo s ním spojené doplňkové služby;*
- 2. za poskytnutí úvěru;*
- 3. za jakoukoli službu;*
- 4. nebo za zprostředkování jedné z výše uvedených služeb,*

které stojí v hrubém nepoměru k poskytnuté službě nebo jejímu zprostředkování, bude potrestán trestem odnětí svobody až na tři léta nebo peněžitým trestem.“

(German Civil Code, BGB, Federal ministry of Justice and Consumer Protection, online, cit. 10. 11. 2017)

Jak bylo demonstrováno výše, zákonodárce sjednotil výklad lichvy podle občanského a trestního zákoníku. V situaci dvou téměř totožných paragrafů musí soud pro každý jednotlivý případ stanovit hranici, kdy se už hrubý nepoměr vztahu neřídí podle občanského zákona, ale zakládá trestní odpovědnost. Tento objektivní znak lichvy, hrubý nepoměr vzájemného plnění, je následovně popsán judikaturou.

5.2.1 Objektivní znak trestného činu

Co se týče skutkové podstaty trestného činu lichvy, pachatel zneužije některého z taxativně vyjmenovaných stavů poškozeného a nechá si slíbit neadekvátní plnění, nebo takovou pohledávku uplatní (postačí, když pachatel nepřiměřený úrok přijme). Nejvyšší soud (dále jen NS) se ke skutkové podstatě vyjádřil ve svém usnesení 3 Tdo 537/2016 a definoval, že objektivní stránka trestného činu má dvě alternativní formy jednání. Alinea druhá příslušného paragrafu – uplatnění pohledávky nebo jen úmysl převodu pohledávky na sebe - je někdy označovány jako tzv. *palichva*. V praxi však může dojít k tomu, že si pachatel dá nejprve slíbit plnění, které je v hrubém nepoměru vzájemného plnění, a poté takovou pohledávku sám uplatní. Tenkou hranici mezi oběma formami jednání, tedy mezi

lichvou a palichvou, lze demonstrovat na příkladu, kdy jednotlivé soudy odlišně posoudily právní kvalifikaci přečinu lichvy.

Nadbytečné posouzení

V mimořádném opravném prostředku obviněný namítal, že poškozené straně nenutil své návrhy, ale pouze nabídl řešení, které posléze poškozená strana využila. Bylo shledáno, že obviněný s vědomím krajně nevýhodného postavení poškozeného, nechal na sebe převést a uplatnit pohledávku vykazující hrubý nepoměr vzájemného plnění. Soud prvního stupně však nesprávně vyhodnotil pachatelovo jednání a přiřadil jej pod alineu první. Naopak, Nejvyšší soud došel k závěru, že pachatel na sebe nechal převést pohledávku, v době, kdy se poškození ocitli ve stavu tísně, a tato situace odpovídá popsanému jednání pod alineou druhou ustanovení § 218 odst. 1 trestního zákoníku.

NS konstatoval, že rozdílné posouzení skutkové podstaty trestného činu lichvy je formální pochybení, které by nemělo na postavení obviněného významnější dopad, a nevedlo by ani ke snížení trestu. Ostatně, k otázce nadbytečné posouzení podle obou alině, kdy vypuštění jedné aliney nevede ke změně právního posouzení, se soud již vyjadřoval v rozhodnutí 3 Tdo 1256/2012.

Hrubý nepoměr vzájemného plnění

Častou podobou lichvářství je také převod vlastnického práva k nemovitosti, kde je objektivním znakem existence písemně uzavřené smlouvy o převodu nemovitosti, přičemž je poskytnuté plnění v hrubém nepoměru oproti hodnotě převáděného majetku (usnesení NS ze dne 8. 4. 2015, sp. zn. 30 Cdo 4582/2014). V tomtéž usnesení bylo k hrubému nepoměru řečeno, že zpravidla *nestačí pouze zjištění hodnot jednotlivých plnění a jejich prosté srovnání, ale zapotřebí je přihlídnout i k dalším okolnostem* (např. hospodářský význam uzavřené smlouvy, solventnost převodce, rizikovost záměru, vývoj na trhu...). V jiném rozsudku se soudci zabývali problematikou, když výše zmíněné *další okolnosti* nejsou zaznamenány. V této situaci se přistoupí k posouzení hodnot vzájemných plnění s tím, že hrubý nepoměr spočívá například v situaci, kdy *vlastník převádí vlastnické právo k nemovitosti nikoliv za cenu obvyklou, ale za polovinu této jinak obvyklé tržní ceny* (usnesení NS ze dne 27. 3. 2013, sp. zn. 30 Cdo 670/2013).

Výše úroků

Lze předpokládat, že čím více je zákon neurčitý, tím více pojmů musí soudní praxe definovat. Například francouzský občanský zákoník Code civil v článku 1674 stanoví: *„Pokud prodávající utrpěl ztrátu vyšší než sedm dvanáctin hodnoty pozemku, je oprávněn požádat o zrušení prodeje...“* (Francouzský Code civil, čl. 1674). Vzhledem k tomu, že náš zákoník zmiňuje pouze hrubý nepoměr, je otázkou, jaké plnění je natolik hrubé, že odpovídá trestnému činu. Koudelka (2014, s. 234) uvádí, že trestní judikatura procentuálně vyjadřuje hrubý nepoměr mezi 44-70% úroku ročně. Pokud například banka poskytne úvěr úročný 11% ročně, mohou jiní věřitelé poskytovat na tom samém trhu úrok takřka čtyřnásobný, který nemusí být v hrubém nepoměru.

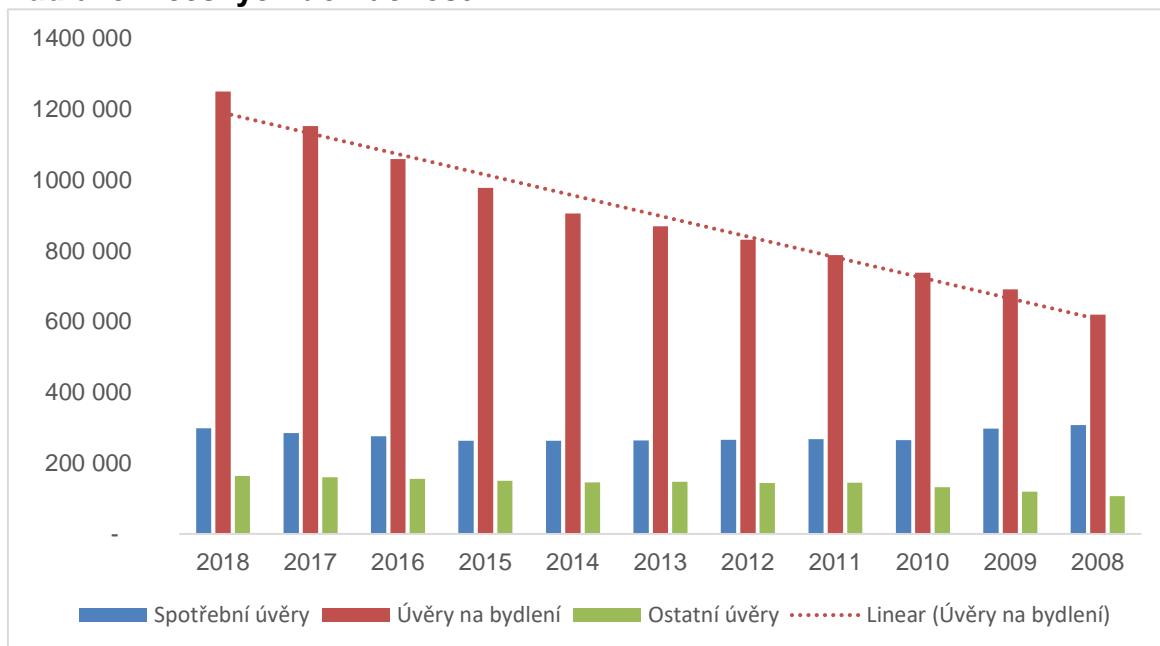
6 Fenomén zadlužování českých domácností

V této kapitole je pozornost soustředěna na problematiku zadlužování v České republice. Autor se domnívá, že důležitým prvkem, který současný stav na trhu spotřebitelských úvěrů přímo ovlivňuje, je finanční gramotnost českých rodin. Vzhledem k tomu, že na základních školách byla povinná výuka finanční gramotnosti zavedena v roce 2013, lze úspěšnosti finančního vzdělávání hodnotit až s odstupem několika let. Obecným cílem, který je v zájmu celé společnosti, je zvyšování úrovně finanční gramotnosti budoucí generace a zvyšování efektivity dalšího finančního vzdělávání dospělých. (Národní strategie finančního vzdělávání 2.0, online, cit. 2019-17-4). Autor nejprve analyzuje zadluženost českých domácností, a poté se zaměří na finanční gramotnost. Jak totiž z několika studií vyplývá, není úroveň finanční gramotnosti optimální.

6.1 Zadlužení českých domácností

Za účelem rychlého poskytování půjček bylo v České republice zřízeno velké množství finančních společností (například *Cetelem*, *Cofidis*, *Provident*). Půjčka je v dnešní době velice žádanou komoditou, což reflektuje narůstající počet dlužníků a rostoucí objem nesplacených úvěrů. V tomto kontextu lze hovořit o fenoménu, a je otázkou, proč se lidé chovají v případě půjček neracionálně a často využívají nabídek různých nebankovních institucí. Daný jedinec, který se nachází ve stavu finanční tísně, nezaměstnanosti, nebo je finančně negramotný, si zřejmě neuvědomí důsledek svého jednání a v nerozvážnosti podepíše lichvářskou nebo jinou ekonomicky nevýhodnou smlouvu. Splátka takovéto smlouvy je většinou navýšena o vysoké úroky, které dlužník nezvládá splácet, rozhodne se umořit svůj dluh další půjčkou a dostává se do tzv. „úvěrové spirály.“ Následující graf vykazuje celkové zadlužení českých domácností podle vybraných ukazatelů.

Zadlužení českých domácností

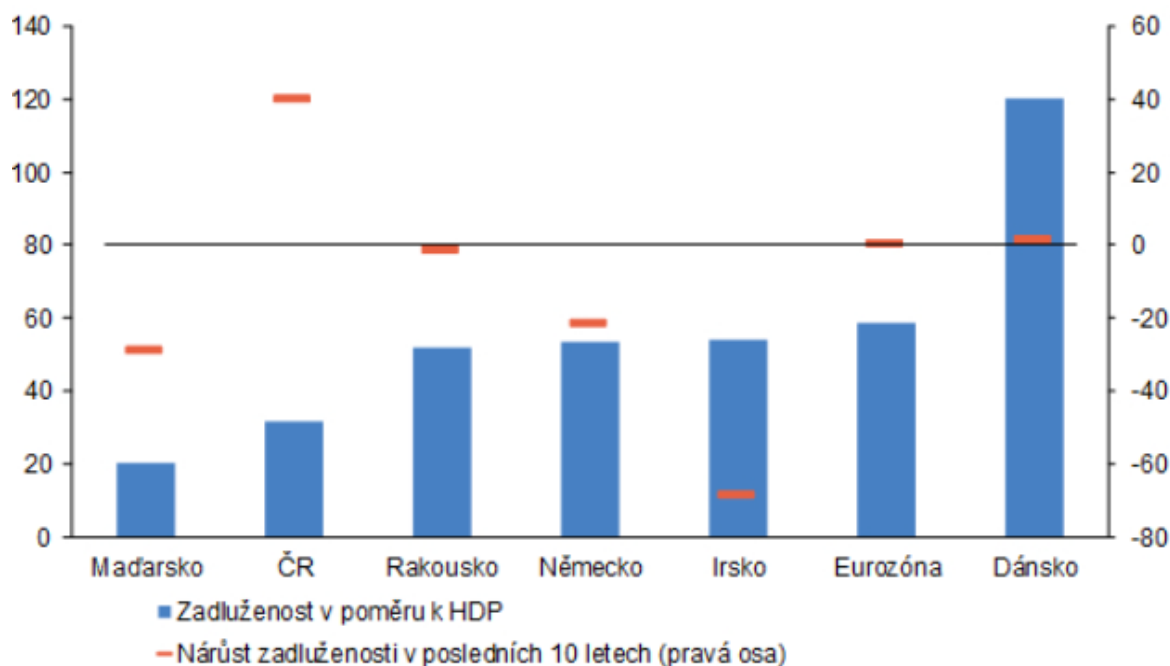
Vlastní zpracování, zdroj dat: ČNB, Databáze časových řad ARAD

Graf 1: Celkové zadlužení českých domácností (v mil. Kč)

Jak je z grafu patrné, spotřební úvěry poskytnuté pro osobní účely na spotřebu zboží a služeb, ani ostatní úvěry určené pro podnikatelské účely, nezaznamenaly v průběhu deseti let takový nárůst jako hypoteční úvěry. Úvěry na bydlení poskytnuté za účelem pořízení či investování do bydlení, včetně stavby a úpravy bytových nemovitostí, znamenají významný akcelerační prvek působící na růst zadluženosti českých domácností.

Problematika fenoménu zadlužení je řešena napříč všemi kulturami a společnostmi. Jedná se o globální ekonomický problém, který se asi nejvíce projevil v době před světovou krizí, kdy se dlouhodobě uvolňovaly úvěrové standardy. Zadluženost českých domácností se za posledních 10 let výrazně zvýšila, a z níže uvedeného *Grafu 2* lze vysledovat, že tuzemská zadluženost předčila většinu okolních států. „*Snaha České národní banky dynamiku hypotečního trhu utlumit a upozorňovat na rizika s ním spojená se bohužel většinou potkává s nepochopením*“ (Proč ČNB není jedno, kdo si bere hypotéku, online, cit. 2018-08-01).

Zadluženost domácností v mezinárodním srovnání

Zdroj: Proč ČNB není jedno, kdo si bere hypotéku, online, cit. 2018-08-01.

Graf 2: Zadluženost domácností v poměru k HDP v mezinárodním srovnání.

Z uvedených grafů vyplývá, že se v poslední dekádě míra zadlužení ubírá vzestupným trendem, a tento růst lze především přičíst úvěrům na bydlení. Zároveň lze sledovat, že je zadluženost českých domácností je v měřítku evropských států ojedinělá. Následovně je popsána finanční gramotnost, jako jedna z možných příčin zadlužení.

6.2 Finanční gramotnost

Finanční gramotnost může být vykládána jako soubor určitých kompetencí, které jsou základem pro ekonomické fungování člověka. Jedná se o schopnost disponovat, nakládat, vést či alokovat určité finanční prostředky, zejména pak ty, které jsou spojeny s fungováním domácností. Důležitým aspektem nakládání s penězi je také znalost finančního okolí, přehled o cenách, půjčkách, schopnosti mezi nimi posuzovat, rozhodovat a vybírat. Důležitým bodem je zde „domácností“, protože širší mikroekonomické, makroekonomické či jiné ekonomické znalosti nejsou pro schopnost finanční gramotnosti tolik významné.

Česká bankovní asociace měří každoročně finanční gramotnost Čechů, přičemž se ukazuje, že finanční gramotnost Čechů se nezlepšuje „*a znalosti obyvatel České republiky o financích jsou stále jen průměrné.*“ (Finanční gramotnost Čechů se nezlepšuje, ale přibylo lidí, kteří si šetří, online, cit. 2019-13-4). Rozsáhlé měření úrovně finanční gramotnosti dospělé populace České republiky provedlo také Ministerstvo financí ČR. Z tehdejší studie vyplynuly následující skutečnosti:

- *dvě třetiny dospělých se nechovají ekonomicky zodpovědně*
- *57 % domácností nesestavuje rodinný rozpočet*
- *37 % respondentů si nedokáže představit, jak by řešili ztrátu hlavního příjmu jejich domácnosti*
- *aktivně nespoří 19 % dospělých*
- *v případě výpadku příjmů 15 % domácností nepokryje své životní náklady ani po dobu jednoho měsíce*
- *42 % lidí nedokáže správně vypočítat úrok*

(Měření finanční gramotnosti 2015, online, cit. 2017-17-10).

Komparací výsledků České bankovní asociace a Ministerstva financí ČR zjišťujeme, že se výsledky výzkumu z roku 2015 příliš nezměnily. „*Oproti předchozím letům si však lidé začali více peněz odkládat stranou a finanční rezervu si vytvářejí tři čtvrtiny respondentů.*“ (Finanční gramotnost Čechů se nezlepšuje, ale přibylo lidí, kteří si šetří, online, cit. 2019-3-4). Finanční gramotnost Čechů tedy stále stagnuje, a to i přesto, že výuka finanční gramotnosti je zařazena do rámcových vzdělávacích programů základních škol a na středních školách probíhá od roku 2009 (Tisková zpráva České bankovní asociace, online, cit. 2019-2-5).

V případě potřebné znalosti finanční gramotnosti daný jedinec spotřebovává peníze podle svého nejlepšího možného vědomí. Peníze nejsou utráceny nahodile, ale tak, aby byl jejich potenciál plně využit. Podle Jílka (2009, s. 465) by měsíční splátka dluhu, půjčky nebo jiného závazku neměla přesahovat 25% měsíčních příjmů. Pokud by byl tento limit překročen, je ekonomičtější a především bezpečnější raději šetřit. Osoby, které se v těchto situacích doslova

ztrácejí, bývají většinou méně vzdělaní, a podléhají tak většímu nátlaku ze strany různých půjček. Tací jedinci, nejen že nedovedou pozitivně uvažovat o svých rodinných rozpočtech, ale jednájí v psychickém nátlaku, a stávají se možnými oběťmi lichvářských půjček.

V souvislosti s touto kapitolou lze odkázat na stručný návod, jak předejít nástrahám spotřebitelských úvěrů. Podle Škváry (2011, s. 113) představuje *pojem START pět kroků, které napomáhají zvládnutí osobních financí a rodinného rozpočtu*:

- *Sepsat své čisté příjmy*
- *Trochu času věnovat shrnutí svých měsíčních výdajů*
- *Analyzovat, zda příjmy pokrývají stávající výdaje*
- *Rozumově zvážit a přizpůsobit výdaje*
- *Třebaže vše funguje, čas od času rozpočet přehodnotit“*

Jak vyplývá z výše uvedených studií, situace finanční gramotnosti zůstává neutěšená, ačkoli se daná problematika trhu finančních produktů a služeb zařadila do vzdělávacích osnov škol. Autor se přesto domnívá, že právě výuka finanční gramotnosti již na základních školách a konzistentní informovanost domácností může napomoci k omezení lichvy. S ohledem na gramotnost budoucích spotřebitelů, potažmo podnikatelů, lze na tomto místě znovu poukázat na ustanovení lichvy podle § 1797 NOZ. Podnikatelé totiž mají situaci nerovnoměrného plnění předvídat. A jak se někteří odborníci domnívají: „*Podnikatelé mají smůlu, nový občanský zákoník sice výrazně uleví dlužníkům, ale ne těm, kteří podnikají. Vychází totiž z přesvědčení, že podnikatel je profesionálem, který má větší míru znalostí a rovnost při vyjednávání“* (Jůzlová, 2013, online, cit. 2016-20-4).

7 Zákon o spotřebitelském úvěru

Jak bylo popsáno v předešlé kapitole, zadluženost českých domácností se zvyšuje. V této kapitole diplomové práce bude pojednáno o konkrétním typu úvěru, který je častou půjčkou a k zadluženosti domácností tedy přispívá. V prosinci 2016 vstoupil v účinnost zákon č. 257/2016 Sb., o spotřebitelském úvěru (dále jen ZSÚ), o kterém spotřebitelský časopis dTest uvedl, že nový zákon je „*bič na lichváře a zamete s těmi, kteří využívají současného právního pološera, kdy může úvěr poskytovat prakticky každý*“ (Nová pravidla pro spotřebitelský úvěr – bič na lichváře, dTest, online, cit. 2017-20-11). Cílem této kapitoly je posoudit, jestli se českým zákonodárcům, potažmo unijní legislativě (zákon totiž transponoval směrnici 2014/17/EU o spotřebitelském úvěru) podařilo lichvu upravit. Dále proto budou popsána vybraná ustanovení ZSÚ. Dle průzkumu České bankovní asociace si Češi nejraději půjčují u nebankovních společností (Změny v nebankovních půjčkách. Končí přechodné období pro poskytování úvěrů, online, cit. 2019-2-3), které byly do přijetí ZSÚ značně rizikové, a dlužníci se často dostávali do tzv. dluhové spirály. Záměrně se tedy autor soustředí na nebankovní společnosti. Závěrem kapitoly sepsal praktická doporučení spotřebitelům.

7.1 Situace před a po přijetí ZSÚ

Novela zákona o spotřebitelském úvěru je důsledkem harmonizace s unijním právem, zejména se směrnicí Evropského parlamentu a Rady 2008/48/EU o smlouvách o spotřebitelském úvěru. Konkrétním prvkem sjednocení tuzemské úpravy s právem EU je například zákaz sjednávání rozhodčích doložek ve spotřebitelských smlouvách o úvěru. Tyto doložky v minulosti sjednané mezi stranami umožnily postoupit případný spor vybranému rozhodci ad hoc či před rozhodčím soudem, což v praxi často vedlo k zneužívání rozhodčího řízení. Jedná se v podstatě o smluvní ustanovení, že pokud v budoucnu vznikne mezi stranami spor, bude ho řešit rozhodce a jeho rozhodnutí je vykonatelné. Lze také poukázat na výsledky hodnocení důvodové zprávy RIA, která uvádí „*nebankovní instituce mají svou podnikatelskou činnost postavenou převážně na sankcích vyplývajících z neschopnosti dlužníka úvěr splácet, než na úvěrové službě jako takové*“

(Závěrečná zpráva z hodnocení dopadů regulace: Návrh zákona o úvěru pro spotřebitele, RIA, online, cit. 2019-27-3).

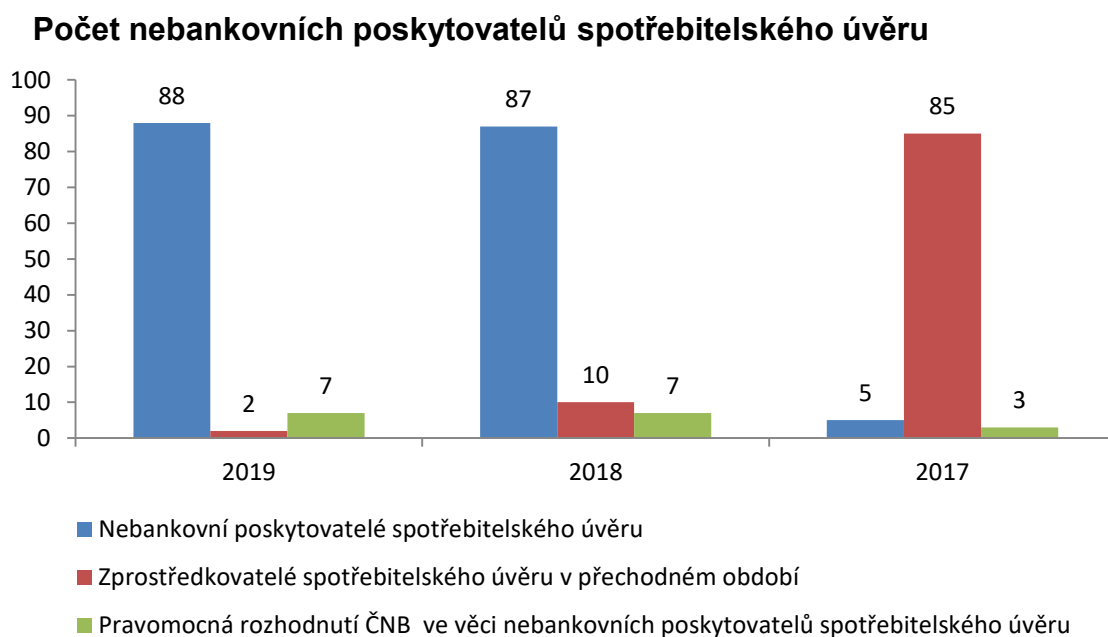
Jak uvádí důvodová zpráva k návrhu zákona o úvěru pro spotřebitele (online, cit. 2019-27-3), tento zákon upravuje poskytování a zprostředkování spotřebitelského úvěru, tedy práva a povinnosti jak na straně poskytovatele, tak na straně spotřebitele jako dlužníka spotřebitelského úvěru.

Dříve byly z působnosti zákona vyňaty spotřebitelské úvěry nižší než 5 000 Kč, proto mezi významné změny novely patří úprava tzv. mikropůjček. Nicméně, jak dále důvodová zpráva (online, cit. 2019-27-3) uvádí, za jeden z nejvýznamnějších kroků zákonodárce považuje autor ustanovení ČNB jakožto regulátora trhu spotřebitelských úvěrů. Před ustanovením ČNB měla nad finančním trhem, tedy nad poskytováním a zprostředkováním spotřebitelského úvěru nebankovními poskytovateli dohled Česká obchodní inspekce. ČNB měla dohledovou povinnost pouze nad bankovními subjekty.

7.1.1 Udělování licencí a dohled ČNB

Pro udělení tzv. oprávnění k činnosti nebankovního poskytovatele, musí žadatel splňovat řadu kvalitativních i kvantitativních požadavků. ČNB udělí licenci, pouze pokud žadatel splňuje požadavky stanovené v § 10 ZSÚ. Do výčtu základních požadavků patří právní forma společnosti (akciová společnost, evropská společnost nebo společnost s ručením omezeným), která má sídlo na území České republiky, dále důvěryhodnost a odborná způsobilost nebankovního poskytovatele, nebo například průhledný a nezávadný původ finančních zdrojů. Podle ministerstva financí (online, cit. 2019-24-3) rozhodnutí o udělení oprávnění vydané nebankovnímu poskytovateli nabývá právní moci až okamžikem zápisu do registru, který spravuje a provozuje ČNB. Tento registr, jenž eviduje oprávněné osoby, je veřejně přístupný na webových stránkách ČNB, proto si každý, kdo o úvěr žádá, může poskytovatele úvěru prověřit a dohledat jeho kompletní historii podnikání, včetně případně udělených sankcí.

Přijatý zákon představuje především vyšší ochranu spotřebitelů při uzavírání úvěrových smluv. Před vstupem novely zákona existovalo zhruba 55 tisíc nebankovních institucí, které byly po účinnosti zákona zredukovány na desítky subjektů ucházejících se o licenci ČNB (Novela zákona zredukovala počet nebankovních poskytovatelů spotřebitelských úvěru, online, cit. 2019-24-3). Zmíněná problematika je znázorněna v následujícím grafu.

Vlastní zpracování, zdroj: Seznamy regulovaných a registrovaných subjektů finančního trhu

Graf 3: Počet nebankovních poskytovatelů spotřebitelského úvěru.

Nebankovní poskytovatelé spotřebitelského úvěru již podléhají přímé kontrole ČNB, která začala provádět první kontroly těchto poskytovatelů. Během kontrol jsou osoby podléhající dohledu povinny poskytnout součinnost a ve stanovené lhůtě předložit informace a podklady. V rámci doposud uskutečněných kontrol, které mají charakter down raidů, bylo identifikováno několik možných neoprávněných poskytovatelů. Od roku 2017 do května 2019 zveřejnila ČNB celkem 17 pravomocných rozhodnutí ve věci neoprávněného zprostředkování spotřebitelského úvěru. Na tomto místě lze poukázat, že kontroly ČNB jsou retrospektivní a meritum většiny pravomocných rozhodnutí se týká sankční minulosti žadatelů, kteří se nepřiznali k uložení pokuty (tehdy ještě ČOI). Nesoulad

ve vyplněné žádosti je předmětem správního řízení v rozhodnutí ČNB č.j. 2017/95204/570 ze dne 7.7.2017, sp.zn. Sp2017/224/573. Dle ustanovení § 148 ZSÚ se nebankovní poskytovatelé spotřebitelského úvěru dopustí přestupku tím, že nesplní požadavek na počáteční kapitál (20 mil. Kč.), nebo nedodrží informační povinnost ČNB, přičemž lze za tyto přestupky uložit pokutu do výše 5 mil. Kč. Pokud však nebankovní poskytovatel spotřebitelského úvěru nesplní některý z požadavků na výkon činnosti podle § 15, lze mu uložit pokutu až do výše 20 mil. Kč.

7.2 Spotřebitelské úvěry

ZSÚ upravuje spotřebitelský úvěr v § 2 jako „*odloženou platbu, peněžitou zápůjčku, úvěr nebo obdobnou finanční službu poskytovanou nebo zprostředkovanou spotřebiteli*“ (ZSÚ, online, cit. 2019-5-4).

Obecně lze spotřebitelský úvěr charakterizovat jako určitý právní akt mezi finanční společnostmi (podnikatelem) a jednotlivcem, a to ve formě peněžní operace, nejčastěji půjčky. Věřitelé většinou počítají s tím, že půjčka nebude řádně splácena a vnutí dlužníkovi podmínky, které lichváře protizákonně obohatí.

Ačkoli by měl věřitel před uzavřením každé smlouvy, která je předmětem spotřebitelského úvěru řádně posoudit, zda je spotřebitel schopný úvěr splácet, lichváři tuto skutečnost a priori neberou v potaz. S ohledem na nevýhodné smluvní podmínky, které lichevní smlouvy začleňují, lze zmínit ustanovení § 111 ZSÚ, tzv. „*lhůta na rozmyšlenou*“. Spotřebiteli je tak poskytnuta lhůta 14 dnů, v níž má možnost daný návrh poskytovatele vyhodnotit a rozhodnout se, zda smlouvu ukončí či nikoli, toto platí v případě, pokud byla smlouva uzavřena mimo obchodní prostory. Lze si představit uzavření smlouvy v situaci, kdy je strana zatížená mimořádnými okolnostmi, jedná v tísní, nebo nemá dostatečnou znalost cen a nákupních možností. Mimořádně tíživá situace může být jen krátkodobá a naléhavá potřeba pomíjí. Odstoupení od smlouvy bez uvedení důvodu ve lhůtě dvou týdnů ode dne uzavření smlouvy může často odvrátit případný nepoměr vzájemných plnění. Na tomto místě je vhodné zmínit, že ochranu spotřebitele upravuje i NOZ. Příslušná ustanovení v § 1810- 1867 obsahují například obecná

ustanovení, obsah smlouvy, kdy může spotřebitel odstoupit od smlouvy, uzavírání smluv mimo obchodní prostory, odstoupení od smlouvy a další.

7.3 Nebankovní poskytovatelé

Nebankovní poskytovatelé jsou v ZSÚ kategorií osob oprávněných poskytovat spotřebitelský úvěr. Podle § 9 ZSÚ je tímto poskytovatelem *právníká osoba, která poskytuje úvěr pouze na základě oprávnění uděleného Českou národní bankou*. Jedná se o zásadní změnu v regulaci těchto subjektů, kteří musí splnit několik dalších podmínek stanovených v § 10 ZSÚ. Vedle již zmíněné právní formy a sídla společnosti, je to také například počáteční kapitál, který musí činit minimálně 20 mil Kč, ale také je důležitá důvěryhodnost a odborná způsobilost poskytovatelů. Nebankovní společnost musí být jednoduše identifikovatelná a každoročně informuje ČNB o svém financování, účetnictví i poskytnutých úvěrech, přičemž je původ finančních zdrojů průhledný a nezávadný.

Žádost o licenci pro nebankovní poskytovatele podalo 112 subjektů, přičemž v roce 2019 ČNB eviduje celkem 88 oprávněných poskytovatelů, viz graf 3 výše. Vedle licencí k oprávnění poskytnout úvěr, ČNB zaznamenala v dubnu 2019 skoro 17 tisíc vázaných zástupců, zatímco v době účinnosti novely ZSÚ to bylo téměř o 7 tisíc subjektů více (Seznamy regulovaných a registrovaných subjektů finančního trhu: Poskytovatelé a zprostředkovatelé spotřebitelského úvěru). Ustanovení § 27 ZSÚ definuje vázaného zástupce následovně *„Vázaným zástupcem se pro účely tohoto zákona rozumí ten, kdo je oprávněn zprostředkovávat spotřebitelský úvěr na základě zápisu vázaného zástupce do registru“* (ZSÚ, § 27, online, cit. 2019-13-3).

ČNB jako regulátor finančního trhu na svých stránkách zveřejňuje seznamy registrovaných subjektů finančního trhu. *Laická veřejnost si tak může ověřit, zda jsou subjekty oprávněny k nabízení a poskytování finančních služeb* (Seznamy regulovaných a registrovaných subjektů finančního trhu, online, cit. 2018-15-3).

Nezanedbatelné množství poskytovatelů tedy ukončilo svoji činnost a díky nové regulaci nabízejí poskytovatelé spotřebitelských úvěrů čitelnější produkty a služby. Zároveň se podle Hypoindexu (online, cit. 2019-23-4) však počítalo s tím (již

v roce 2017), že se určitá část zaniklých subjektů bez licence přesune do nelegální oblasti, ve které úvěry dosahují desítek miliard Kč.

V ilegálním prostředí jsou tak známy simulované podnikatelské úvěry, kdy jsou jednotlivci nuceni k založení živnostenského oprávnění, a to za účelem obcházení regulace spotřebitelských úvěrů. Tímto jednáním se nebankovní subjekty vyhýbají kontrole nebo dohledu ze strany ČNB, neboť uzavření smlouvy je mimo působnost ZSÚ. *„Takovýto podvod je poměrně lehce vypátratelný, pokud se prokáže, že v účetnictví podnikatele není úvěr zapsaný, či pokud neodpovídá účetnictví celkově“* (Lichváři si najdou cestu, jak obejít novelu zákona o spotřebitelském úvěru, online, cit. 2019-3-4).

Dle iRozhlasu (Lichváři našli nový způsob, jak obejít zákon. Lidem nabízí nevýhodné půjčky pro podnikatele, online, cit. 2019-20-4), se firmy, které se dopouští nekalého jednání, navíc často přejmenovávají a mění své sídlo. ČNB již udělila pokuty v případech, kdy podnikatelé neměli žádné oprávnění k poskytování úvěrů.

Autor zastává názor, že člověk, který je v těžké životní situaci, bude smlouvu lichevního charakteru poptávat, ale současně platný ZSÚ protiprávní čin lichvy jistě do nějaké míry omezí.

7.4 Praktická doporučení pro spotřebitele

Spotřebitel by měl být náležitě informován, a měl by znát možnosti, které zákon ukládá. Dále proto budou, s ohledem na praktické rady spotřebitelům, rozepsána tři doporučení, která autor považuje za zásadní. Obecně lze totiž spotřebitelům poradit, aby si zjišťovali veškeré informace ohledně zamýšleného úvěru, a aby v případě lichevní smlouvy, od plnění co nejdříve odstoupili. Vzhledem k tomu, že jsou tato doporučení stanovena i na úrovni Evropské unie, bude autor příslušné paragrafy porovnávat s unijní úpravou.

7.4.1 Náležitě informovaný spotřebitel

Zákon v souladu se směrnicí Evropského parlamentu a rady 2014/17/EU ze dne 4. 2. 2014 o smlouvách o spotřebitelském úvěru (dále jen směrnice o spotřebitelském úvěru) po poskytovateli požaduje, aby zpřístupnil elementární

informační povinnosti týkající se nabídky spotřebitelského úvěru. Konkrétně § 90 ZSÚ k poskytování informací spotřebiteli uvádí „(1) *Poskytovatel a zprostředkovatel poskytují informace požadované tímto zákonem spotřebiteli bezplatně. (2) Není-li tímto zákonem stanoveno jinak, informace poskytované spotřebiteli podle tohoto zákona se poskytují v listinné podobě nebo na jiném trvalém nosiči dat*“ (ZSÚ, § 90, online, cit. 2019-2-5).

Zpřístupněním informací je myšlena dostatečná informovanost prostřednictvím internetových stránek poskytovatele, nebo formou reklamních letáků. § 91 ZSÚ přesně vymezí, jaké informace musí inzerát, který obsahuje číselný údaj o jeho nákladech, obsahovat, aby nevedl spotřebitele v omyl. Například roční procentní sazba nákladů, o které bude pojednáno níže, „*musí být uvedena alespoň stejně zřetelně jako jakákoli informace o zápůjční úrokové sazbě*“ (§ 91 odst. 1 písm. c) ZSÚ). Podle zákona musí být spotřebitel informován nejen o produktu, ale i o samotném zprostředkovateli. Vedle kontaktních údajů nebo výše odměny, musí totiž druhá strana hned při prvním navázání kontaktu uvést, zdali je zprostředkovatelem nebo vázaným zástupcem – a v případě vázaného zástupce sdělit i koho zastupuje. Dále musí být uvedena výše úvěru a splátek, celková splatná částka či povinnost uvést zda se jedná o pohyblivou nebo pevnou úrokovou sazbu, včetně všech poplatků vázaných ke spotřebitelskému úvěru.

Zákon rozlišuje dva typy informací. *Předsmluvní informace* by měly být poskytnuty s dostatečným předstihem před uzavřením úvěrové smlouvy (§ 100 odst. 1 písm. b) ZSÚ), zatímco informace poskytované během trvání závazku podle § 101 ZSÚ stanoví průběžnou informační povinnost. Zákon stanoví i formu těchto poskytovaných informací. Spotřebitel by měl být o úvěru seznámen prostřednictvím formuláře, který je uveden v příloze zákona. Autor tento standardizovaný formulář hodnotí jako pozitivní nástroj, který umožní spotřebiteli snadnou orientaci v produktech úvěrových smluv. Podle § 94 odst. 1 ZSÚ by měl zprostředkovatel náležitě vysvětlit především jednotlivé předsmluvní informace, a to v takovém rozsahu, aby byl spotřebitel schopen posoudit, zda navrhovaná smlouva odpovídá jeho finančním možnostem. Spotřebitel se nemusí obávat zpoplatněných konzultací, neboť jak bylo výše uvedeno, informace požadované podle spotřebitelského zákona sděluje poskytovatel, případně zprostředkovatel,

bezplatně. Navíc, ustanovení § 77 ZSÚ stanoví obecná pravidla při komunikaci se spotřebiteli, a poskytovatel tímto nesmí používat nejasné, nepravdivé, zavádějící nebo klamavé informace. Jak uvádí důvodová zpráva k návrhu zákona o úvěru pro spotřebitele, povinnost zřetelné komunikace mj. znamená, že zákonem požadované informace musí být jasně čitelné nebo slyšitelné.

Směrnice EU o spotřebitelském úvěru dává národním úpravám na zváženu, zdali budou regulovat informační povinnost zprostředkovatele. *Státy totiž mohou stanovit, že věřitel musí spotřebitele varovat, pokud z určité smlouvy o úvěru může pro spotřebitele vzhledem k jeho finanční situaci vyplývat specifické riziko* (článek 22 odst. 5 směrnice o spotřebitelském úvěru, online, cit. 2018-9-12). Je otázkou proč český zákon dané varování před riziky neimplementoval. Kdybychom totiž na spotřebitelský úvěr nahlíželi jako na zboží nebo službu, musí prodejce v rámci informační povinnosti spotřebitele řádně informovat nejen o vlastnostech výrobků, ale právě i o rizicích s nimi spojených. Analogicky lze i na zmíněný formulář ohledně úvěru nahlížet jako na etiketu nějakého produktu. Autor se proto domnívá, že stejně jako kupující, který je informován o obsahu, původu a rizicích zboží, by měl spotřebitel úvěru znát i případná rizika zadlužení. Ostatně, věřitel, který musí primárně posoudit úvěruschopnost druhé strany, musí být schopen vyhodnotit i související rizika.

7.4.2 Roční procentní sazba nákladů

Roční procentní sazba nákladů (dále jen RPSN) představuje celkové náklady úvěru vyjádřené jako roční procento celkové výše úvěru, tedy to, co musí osoba žádající o úvěr zaplatit v souhrnu jednoho roku. RPSN patří k důležitým ukazatelům při orientaci spotřebitele, neboť vykazuje celkovou cenu úvěru pro spotřebitele, a díky tomu lze jednoduše a objektivně vyhodnotit, jestli je půjčka výhodná. V příloze ZSÚ lze dohledat vzorec pro výpočet RPSN. Národní předpis převzal definici a popis výpočtu ze směrnice Evropského parlamentu a Rady 2014/17/EU ze dne 4. dubna 2014, o smlouvách o spotřebitelském úvěru (dále jen směrnice o spotřebitelském úvěru), kde:

$$\sum_{k=1}^m C_k (1+X)^{-t_k} = \sum_{l=1}^{m'} D_l (1+X)^{-s_l}$$

- X je RPSN,
- m je číslo posledního čerpání,
- k je číslo čerpání, proto $1 \leq k \leq m$,
- C_k je částka čerpání k ,
- t_k je interval vyjádřený v letech a zlomcích roku mezi datem prvního čerpání a datem každého následného čerpání, proto $t_1 = 0$,
- m' je číslo poslední splátky nebo platby poplatků,
- l je číslo splátky nebo platby poplatků,
- D_l je výše splátky nebo platby poplatků,
- s_l je interval vyjádřený v letech a zlomcích roku mezi datem prvního čerpání a datem každé splátky nebo platby poplatků

Obsahem vzorce jsou vlastně různé druhy platebního styku, jakými jsou: splátky, správa dluhu, ale i veškeré poplatky při uzavírání smlouvy, poplatek za vyřízení úvěru, za vedení účtu, dále poplatky za převod, výpisy, pojištění aj. Dle Škváry (2011, s. 35) je třeba být obezřetný vůči ukazatelům, jakými mohou být v případě prodloužení doby splatnosti výše úroků. Sankce jako například vynechání, či opoždění splátky a další jím podobné, se do RPSN nezapočítávají.

Mezi hlavní výhody existence RPSN patří zejména možnost porovnání jednotlivých nabídek výhodnosti úvěru, a především ochrana samotného spotřebitele před lichvářskou smlouvou. Na tomto místě je možné podotknout, že samotné finanční instituce nedostatečně informují své dlužníky a lichváři se snaží tento údaj skrýt, nebo se do poslední chvíle o RPSN nezmiňují. K tomuto lze však dodat, že absence RPSN ve smlouvách představuje nesplnění tzv. informační povinnosti, která vyplývá ze ZSÚ a zakládá jak neplatnost smlouvy, tak sankci pro poskytovatele úvěrů. Podle autora je důležité, aby si spotřebitel vždy přečetl sazbu RPSN, která může být denní, měsíční, čtvrtletní nebo roční.

7.4.3 Možnost odstoupení od smlouvy

V důvodové zprávě v bodu 23 směrnice o spotřebitelském úvěru členskými státy doporučují, aby stanovily dostatečnou lhůtu na rozmyšlenou před uzavřením smlouvy, nebo lhůtu pro odstoupení od smlouvy po jejím uzavření (nebo jako kombinaci obojího). Podle směrnice mohou členské státy stanovit, že spotřebitelé nabídku *nesmějí přijmout před uplynutím nejvíce prvních deset dní lhůty na rozmyšlenou* (článek 14 směrnice o spotřebitelském úvěru). Obě doporučení směrnice poskytují ochranu spotřebiteli, který by si měl podmínky úvěru v klidu promyslet, a nemělo by tak dojít k náhlému a nerozváženému uzavření smlouvy.

Národní předpis řeší v souladu s unijní úpravou danou problematiku ochrany spotřebitele, a stanoví jak *dobu na rozmyšlenou*, tak možnost odstoupení od smlouvy (§ 111 a 118 ZSÚ). Dalo by se říct, že je náš zákon v komparaci s unijní úpravou více benevolentní a zákaz přijetí nabídky nestanoví. V rámci 14 denní lhůty - v době na rozmyšlenou – zakazuje pouze poskytovateli návrh změnit a odvolat, *ledaže by vyšly okolnosti týkající se úvěruschopnosti spotřebitele, na jejichž základě je poskytovatel povinen úvěr neposkytnout*. V důvodové zprávě k § 111 je vysvětleno, že: *„S ohledem na potřeby trhu úvěrů na bydlení bylo překročeno nikoli k lhůtě pro odstoupení od smlouvy, ale k aplikaci doby na rozmyšlenou, neboť by docházelo ke komplikacím, a to například zpětným převodům v katastru nemovitostí, rušení zápisu zástavního práva apod.“* (Důvodová zpráva k zákonu č.257/2016 Sb., o spotřebitelském úvěru, aspi.cz, online, cit. 2018-2-3).

Autor pozitivně hodnotí možnost odstoupení od smlouvy jako významný institut ochrany spotřebitele. Může se tedy stát, že spotřebitel nevýhodnou smlouvu uzavře, ale poté, co vyhodnotí, že nebude schopen dluh splatit (třebaže to měl odhalit věřitel), nebo že kontrakt obsahuje jemu nevyhovující podmínky, může od smlouvy odstoupit, a to bez uvedení důvodů ve lhůtě 14 dnů ode dne uzavření této smlouvy. Výpověď nesmí být zpoplatněna a věřitel nemá právo požadovat jakékoli další plnění (§ 118 ZSÚ). Nakonec by mělo být řečeno, že v případě lichevních smluv, které jsou neplatné a zakládají civilní nebo trestní odpovědnost, je dlužník oprávněn věřitele žalovat. Za tímto účelem jen vylíčí rozhodující skutečnosti pro

řešení sporu, k tomuto návrhu připojí listinné důkazy a formuluje svůj nárok – žalobní petit, kterým je soud vázán.

Závěr

Obsahem této diplomové práce byla analýza problematiky spojené s institutem lichvy. A také rozšíření povědomí o společenském problému zadlužování. Lichva byla pojednána nejen z hlediska občanského a trestního zákoníku, ale i určitého chování jednotlivých stran v podmínkách úvěrů, a to v návaznosti na již zmíněný protiprávní čin lichvy. V této práci nebyl opomenut mravní pohled na celkovou problematiku.

V diplomové práci bylo pojednáváno nejen o současném pojetí lichvy, ale také o tom, jak byla lichva vykládána v historickém kontextu. Ze získaných výsledků práce ilustruje, že snaha o úpravu lichvy byla patrná již ve starověku. Z historického hlediska, až na malé výjimky, se k této problematice přistupovalo na základě pevných, zákonem stanovených úrokových měr, někdy byly úroky dokonce úplně zakázány (kratší časový rámeček ve středověku). Za lichvu pak byl označen ten protiprávní čin, který přesahoval tyto zákonem stanovené míry. Postupem času, zhruba od vydání ABGB, byla právní úprava založena na určitém výkladu toho, co je považováno za rozpor se zákonem. Právě v této době byl do zákona včleněn institut hrubého nepoměru vzájemných plnění, ale také určitý mravní kodex, který spatřoval lichvu ve využití stanoveného nemravního jednání.

Na zmíněnou problematiku bylo navázáno v kapitole čtvrté, kde bylo pojednáváno zejména k právnímu řádu na našem území, tedy zhruba od roku 1811 až po nedávnou současnost. V tomto období považuje autor za důležité zmínit změny právní úpravy lichvy, které si vyžadovala samotná vláda, válečné konflikty, či státní převraty. Časté změny vedly k právní nejistotě a je to jeden z důvodů nízké finanční gramotnosti spotřebitelů. Autor je dále názoru, že v těchto historiích zabývajících se kapitolách bylo docíleno základního historického popsání lichvy, neboť bylo uvedeno, jak se na jednotlivých územích v této problematice právně postupovalo.

Třetí kapitola, uvedená jako úprava lichvy v zahraničí, má pro tuto práci spíše doplňující informativní charakter, zejména pak v souvislosti k právní úpravě v České republice. Je tomu tak proto, aby si čtenář mohl sám, dle své úvahy

a získaných znalostí z této práce, posoudit, jak je postupováno například v některých právních řádech Latinské Ameriky či vybraných zemí EU. V této kapitole jsou samozřejmě uvedena některá ustanovení v občanských, trestních či jiných zákonících, která podrobněji vykládají právní úpravu dané země.

Jednou z nejdůležitějších kapitol této práce je analýza současné právní úpravy v České republice, která postupuje podle Nového občanského zákoníku a trestního zákoníku. Nejprve je nutné říci, že autor této práce pozitivně hodnotí opětovné zavedení zákazu lichvy, potažmo regulaci neúměrného zkrácení. Ten je nyní více srozumitelný a lze ho považovat za kvalitní právní úpravu, která je navíc blíže vyspělejším právním řádům. Explicitní ustanovení v § 1796 je pro veřejnost srozumitelnější, neboť díky znovuzavedení skutkové podstaty lichvy je možné stanovit, kdy je smlouva neplatná. Podrobné vysvětlení souvisejících pojmů však nadále zůstává v kompetenci soudů. V diplomové práci byla lichva podrobně rozepsána jak v režimu občanského, tak trestního zákoníku, a navíc doplněna o přínosné rozhodnutí soudů, tedy platnou judikaturou.

Na základě získaných výsledků je akcentována nutnost náležité informovanosti spotřebitelů, kteří chtějí využít spotřebitelské půjčky. Proto autor zároveň zmiňuje vybraná doporučení, která – když se jimi budou spotřebitelé řídit – uzavření lichevní smlouvy výrazně eliminují. V pořadí sedmá kapitola byla sepsána v návaznosti na současnou právní úpravu a popisuje vybraná témata spotřebitelského zákona, který se snaží – stejně jako občanský a trestní zákoník – lichvu potlačit, a naopak chránit slabší strany smluvních vztahů.

Seznam literatury

Monografie

BAKEŠ, Milan et al. *Velký domácí právník*. 1. vyd. Praha: Reader's Digest Výběr, 1999. 744 s. ISBN 80-86196-04-6.

ČIHÁK, Josef. *Lichva na soudu dějin a mravního zákona*. Praha: Čs. akc. tiskárna, 1917. 62 s. Světové obzory; čís. 12-13.

DOHNAL, Jakub. *Spotřebitelský úvěr: praktická příručka s příklady a judikaturou*. Praha: Leges, 2011. 128 s. Praktik. ISBN 978-80-87212-76-9.

DVOŘÁK, Jan a kol. *200 let Všeobecného občanského zákoníku*. Praha: WoltersKluwer Česká Republika, 2011. 687 s. ISBN 978-80-7357-753-7.

ELIÁŠ, Karel, ed. a SVATOŠ, Marek, ed. *Nový občanský zákoník 2014*. Ostrava: Sagit, 2012. 320 s. ÚZ: úplné znění, č. 900. ISBN 978-80-7208-920-8.

GRAEBER, David. *Dluh: prvních 5000 let*. 1. vyd. Brno: BizBooks, 2012. 416s. ISBN 978-80-265-0044-5. á

GRUŇ, Lubomír. *Peníze a právo*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2009. 353 s. Učebnice. ISBN 978-80-244-2337-1.

HENNER, Kamil. *Kapitola z dějin úroky a lichvy*. V Praze: K. Henner, 1893. 23 s.

JÍLEK, Josef. *Finanční trhy a investování*. 1. vyd. Praha: Grada, 2009. 648 s. Finanční trhy a instituce. Finance. ISBN 978-80-247-1653-4.

KOUDELKA, Ladislav. *Lichva: trestný čin a společenský jev*. 1. vyd. Praha: WoltersKluwer, 2014. xvii, 257 s. Právní monografie. ISBN 978-80-7478-435-4.

LE GOFF, Jacques. *Peníze a život: ekonomika a zbožnost ve středověku*. Překlad Kateřina Bavorová. vyd. 1. Praha: Argo, 2005. 85s. Historické myšlení; sv. 25. ISBN 80-7203-657-2.

LE GOFF, Jacques. *Peníze ve středověku: historicko-antropologická studie*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 2012. 180 s. Kolumbus; sv. 198. ISBN 978-80-204-2406-8.

MALÝ, Karel a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3., přeprac. vyd. Praha: Linde, 2003. 673 s. ISBN 80-7201-433-1.

PALANDT, Otto a BASSENGE, Peter. *BürgerlichesGesetzbuch: mitEinführungsgesetz (Auszug), GesetzzurRegelung des Rechts der AllgemeinenGeschäftsbedingungen, Verbraucherkreditgesetz, Gesetzüber den Widerruf von HaustürgeschäftenundähnlichenGeschäften, GesetzüberdieVeräusserung von TeilnutzungsrechtenanWohngebäuden (Teilzeit-Wohnrechtgesetz - TzWrG), GesetzzurRegelung der Miethöhe (Art. 3 des 2. WKSchG), Produkthaftungsgesetz, Erbbaurechtsverordnung, Wohnungseigentumsgesetz, Hausratsverordnung*. 60., neubearbeiteteAufl. München: C.H. Beck, 2001. xxxi, 2764 s. Beck'sche Kurz-Kommentare; Bd. 7. ISBN 3-406-46848-9.

PROCHÁZKA, Petr. *Mezinárodní bankovníctví*. 1. vyd. Praha: Bankovní institut, 1996. 347 s. Bankovníctví. ISBN 80-902243-0-X.

SALAČ, Jaroslav. *Rozpor s dobrými mravy a jeho následky v civilním právu: obsahové meze platnosti právních úkonů (smluv) z hlediska rozporu se zákonem, dobrými mravy a veřejným pořádkem*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2004. xix, 301 s. Beckova edice právní instituty. ISBN 80-7179-914-9.

SHELLE, Karel a TAUCHEN, Jaromír. *Občanské zákoníky: kompletní sbírka občanských zákoníků, důvodových zpráv a dobových komentářů*. 1. vyd. Ostrava: KeyPublishing, 2012. 1019 s. Právo. ISBN 978-80-7418-146-7.

ŠIMEČEK, Bedřich, ed. *Soubor zákonů a nařízení o soudech lichevních*. Uherské Hradiště: Slovácká knihtiskárna, 1919. 80s.

ŠKVÁRA, Miroslav. *Finanční gramotnost*. 1. vyd. Praha: M. Škvára, 2011. 219 s. ISBN 978-80-904823-0-2.

URFUS, Valentin. *Právo, úvěr a lichva v minulosti: uvolnění úvěrových vztahů na přechodu od feudalismu ke kapitalismu a právní věda recipovaného římského práva*. 1. vyd. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1975. 170 s. Spisy právnické fak. Univ. J.E. Purkyně v Brně; Sv. 14.

VŘEŠŤÁL, Antonín. *Lichva a úrok ve světle mravouky katolické*. V Praze: Nákladem Cyrillo-Methodějské knihtiskárny V. Kotrba, 1899. 135 s. Vzdělávací knihovna katolická; sv. 13.

Elektronické zdroje

Proč ČNB není jedno, kdo si bere hypotéku. [online], [cit. 8-1-2018]. Dostupné z: https://www.cnb.cz/cs/o_cnb/blog_cnb/prispevky/malovana_20171004.html

Seznamy regulovaných a registrovaných subjektů finančního trhu[online], [cit. 15-3-2018]. Dostupné z: https://apl.cnb.cz/apljerrsdad/JERRS.WEB07.INTRO_PAGE?p_lang=cz

Měření finanční gramotnosti 2015: Kompletní výsledky.[online], [cit. 1-3-2018]. Dostupné z: <https://www.psfv.cz/cs/pro-odborniky/mereni-urovne-financni-gramotnosti/2015/mereni-urovne-financni-gramotnosti-2784>

ČNB vydala první licence na poskytování nebankovních úvěrů. Kdo je dostal? [online], [cit. 2.-3-2018]. Dostupné z: <https://dotyk.denik.cz/reklama/cnb-vydala-prvni-licence-na-poskytovani-nebankovnich-uveru-kdo-je-dostal-20180122.html>

Nová pravidla pro spotřebitelský úvěr – bič na lichváře. [online], [cit. 21-11-2017]. Dostupné z : <https://www.dtest.cz/clanek-5464/nova-pravidla-pro-spotrebitelsky-uver-bic-na-lichvare>

Finanční matematika nejen pro studenty. Úročení. Finmat. [online], [cit. 4-5-2016]. Dostupné z: <http://www.finmat.cz/uroceni/>

HRUŠOVÁ, Monika. *České domácnosti dluží přes 1,1 bilionu korun. Lidé chtějí totiž mít vše rychle.* Hypoindex. [online], Publikováno 29. 11. 2011 [cit. 28-4-2016]. Dostupné z: <http://www.hypoindex.cz/ceske-domacnosti-dluzi-pres-1-1-bil-korun-lide-totiz-chteji-mit-vse-rychle/>

JŮZLOVÁ, Petra. *Zákon pomůže obětem lichvy.* Lidové noviny. Nový občanský zákoník. [online], Publikováno 12. 7. 2013 [cit. 20-4-2016]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/index.php/home/infocentrum/media/448-zakon-pomuze-obetem-lichvy>

Mezinárodní právní systémy: Angloamerické právo vs. Kontinentální právo. Eurocompanies. [online], [cit. 13-1-2016]. Dostupné z: <http://www.eurocompanies.cz/blog/mezinarodni-pravni-systemy-an>

ROD, Karel. *Vánoce na dluh – radost pod stromkem a novoroční exekuce*. Malostranská drbna. [online], Publikováno 12. 12. 2014 [cit. 28-4-2016]. Dostupné z: <http://www.malostranskadrbna.cz/zivot-a-styl/spolecnost/vanoce-na-dluh-radost-pod-stromkem-a-novorocni-exekuce.html>

TheLectricLawLibrary.CustomizedLegalForms. [online], [cit. 15-1-2016]. Dostupné z: <http://www.lectlaw.com/files/ban02.htm>

Důvodová zpráva k návrhu zákona o úvěru pro spotřebitele. [online], [cit. 3-4-2019]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/>

Seznamy regulovaných a registrovaných subjektů finančního trhu: Poskytovatelé a zprostředkovatelé spotřebitelského úvěru. [online], [cit. 3-5-2019]. Dostupné z: <https://www.apl.cnb.cz>

Otázky a odpovědi k tématu udělení oprávnění k činnosti nebankovním poskytovatelům. ČNB. [online], [cit. 23-4-2019]. Dostupné z: <https://www.cnb.cz/cs/casto-kladene-dotazy/Otazky-a-odpovedi-k-tematu-udeleni-opravneni-k-cinnosti-nebankovnim-poskytovatelum/>

Změny v nebankovních půjčkách. Končí přechodné období pro poskytování úvěrů. Peníze. [online], [cit. 2-3-2019]. Dostupné z: <https://www.penize.cz/pujcky/336381-zmeny-v-nebankovnich-pujckach-konci-prechodne-obdobi-pro-poskytovani-uveru>

Závěrečná zpráva z hodnocení dopadů regulace: Návrh zákona o úvěru pro spotřebitele. [online], [cit. 27-3-2019]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=112848>

Novela zákona zredukovala počet nebankovních poskytovatelů spotřebitelských úvěrů. e15. [online], [cit. 24-3-2019]. Dostupné z: <https://www.e15.cz/byznys/finance-a-bankovnictvi/novela-zakona-zredukovala-pocet-nebankovnich-poskytovatelu-spotrebitelskych-uveru-1349418>

Trh spotřebitelských úvěrů 2017. Hypoindex. [online], [cit. 23-4-2019]. Dostupné z: <https://www.hypoindex.cz/tiskove-zpravy/trh-spotrebitelskych-uveru-2017/>

Lichváři si najdou cestu, jak obejít novelu zákona o spotřebitelském úvěru. Ihned. [online], [cit. 3-4-2019]. Dostupné z: <https://zahranicni.ihned.cz/c1-65551060-lichvari-si-najdou-cestu-jak-obejit-novelu-zakona-o-spotrebitelskem-uveru>

Lichváři našli nový způsob, jak obejít zákon. Lidem nabízí nevýhodné půjčky pro podnikatele. iROZHLAS. [online], [cit. 20-4-2019]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/smejdi-uver-podnikatelska-pujcka-penize-zivnostenske-ico-ceska-narodni-banka_1901310712_gol

Německý občanský zákoník, BGB, [online], [cit. 10-3-2017]. Dostupné z: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/

Právní předpisy

Císařský patent č. 946/1811 Sb.z.s., obecný zákoník občanský.

Císařské nařízení č. 275/1914 Sb. ř.z., o lichvě

Císařské nařízení č. 276/1914 Sb. ř.z., jimž se vydává částečná novela k obecnému zákoníku občanskému.

Císařské nařízení č. 208/1915 Sb. ř.z., druhá částečná novela k obecnému zákoníku občanskému.

Císařské nařízení č. 69/1916 Sb. ř.z., jimž se vydává třetí částečná novela k obecnému zákoníku občanskému.

Císařské nařízení č. 131/1917 Sb. ř.z., o zásobování obyvatelstva předměty nezbytné potřeby.

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/48/EU o smlouvách o spotřebitelském úvěru.

Zákon proti lichvě č. 47/1881 Sb.ř.z., obecný zákoník občanský.

Zákon č. 11/1918 Sb., o zřízení samostatného státu Československého.

Zákon č. 568/1919 Sb. z. a n., o trestání válečné lichvy.

Zákon č. 131/1936 ř.z., o obraně státu.

Zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník.

Zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon.

Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon.

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník.

Zákon č. 150/1969 Sb., o přečinech.

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

Zákon č. 257/2016 Sb., o spotřebitelském úvěru.

Zákon č. 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

Judikatura

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 4. 11. 2015, sp. zn. 3 Tdo 1174/2015.
[online], [cit. 7-5-2016]. Dostupné z:
http://www.nsoud.cz/Judikatura/judikatura_ns.nsf/WebSearch/645048838027030BC1257F38002B50B1?openDocument&Highlight=0,

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 11. 2. 2015, sp. zn. 3 Tdo 73/2015.
[online], [cit. 7-5-2016]. Dostupné z:
http://www.nsoud.cz/Judikatura/judikatura_ns.nsf/WebSearch/DA1DD37328388577C1257E0300438B1A?openDocument&Highlight=0,

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 2. 2015, sp. zn. 4 Tdo 152/2015.
[online], [cit. 7-5-2016]. Dostupné z:
http://www.nsoud.cz/Judikatura/judikatura_ns.nsf/WebSearch/D4AD706CA3E632A7C1257E0A004B78DF?openDocument&Highlight=0,

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 17. 9. 2015, sp. zn. 4 Tdo 1013/2015.
[online], [cit. 7-5-2016]. Dostupné z:
http://www.nsoud.cz/Judikatura/judikatura_ns.nsf/WebSearch/06A24F1212FC0F7CC1257F14003640C6?openDocument&Highlight=0,

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 19. 1. 2017, sp. zn. US 3308/16 In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 20-3-2018].

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 11. 5. 2016, sp. zn. Tdo 537/2016 In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 14-3-2018].

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 8. 4. 2015. sp. zn. 30 Cdo 4582/2014 In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 10-11-2017].

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 3. 2013. sp. zn. 30 Cdo 4582/2014 In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 13-12-2017].

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 3. 2013, sp. zn. 30 Cdo 670/2013 In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 15-11-2017].

Rozsudek Krajského soudu v Ostravě ze dne 29. 2. 2016, sp. zn. 75 Co 448/2015. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 1-3-2018].

Seznam grafů

Graf 1: Celkové zadlužení českých domácností (v mil. Kč).....	47
Graf 2: Zadluženost domácností v poměru k HDP v mezinárodním srovnán.....	48
Graf 3: Počet nebankovních poskytovatelů spotřebitelského úvěru.	53

ANOTAČNÍ ZÁZNAM

AUTOR	Bc. Lukáš Jansta		
STUDIJNÍ OBOR	N6208 Ekonomika a management – globální podnikání a právo		
NÁZEV PRÁCE	Lichva		
VEDOUcí PRÁCE	JUDr. Petr Frischmann, Ph.D.		
KATEDRA	KP - Katedra práva	ROK ODEVZDÁNÍ	2019-05-15
POČET STRAN	75		
POČET OBRÁZKŮ	0		
POČET TABULEK	3		
POČET PŘÍLOH	0		
STRUČNÝ POPIS	Tato diplomová práce se zabývá společenským problémem lichvy. Hlavním cílem bylo popsat tento problém zejména z hlediska trestního a občanského zákoníku, a to v různých historických obdobích až po současnost. V práci byl také vyložen právní řád uvedených států, především pak jejich přístup k samotnému protiprávnímu činu lichvy. Současná problematika v České republice je popsána za pomoci platné judikatury, ve které je přihlíženo k hrubému nepoměru, ale také ke zneužití tísně, lehkomyšlnosti, rozumové slabosti, nezkušenosti či rozrušení. Podstatnou kapitolou jsou praktická doporučení pro spotřebitele – jako konečných příjemců těchto vztahů. Na základě demonstrativního výčtu nemorálního jednání ze stran různých institucí je závěrem doporučení, čemu se při podepisování smluv vyvarovat.		
KLÍČOVÁ SLOVA	Hrubý nepoměr, půjčka, spotřebitel, lichva, RPSN, úrok, tíseň, lehkomyšlnost, úvěr, věřitel, dlužník.		
PRÁCE OBSAHUJE UTAJENÉ ČÁSTI: Ne			

ANNOTATION

AUTHOR	Bc. Lukáš Jansta		
FIELD	N6208 Economy and management – global business and law		
THESIS TITLE	Usury		
SUPERVISOR	JUDr. Petr Frischmann, Ph.D.		
DEPARTMENT	KP - Department of Law	YEAR	2019-05-15
NUMBER OF PAGES	75		
NUMBER OF PICTURES	0		
NUMBER OF TABLES	3		
NUMBER OF APPENDICES	0		
SUMMARY	This diploma thesis deals with the social issue of the usury. The main objective was to examine this subject matter from both the criminal and the civil code point of view, relating to (through) a various historic period to the present day. The work as well interprets legislation of some states, especially the state's approach to the illegal act of the usury itself. The current situation in the Czech Republic is analyzed using the existing jurisprudence in which the significant disproportionality, and also the exploitation of stringency, improvidence, brain disability, inexperience or affection are considered. The substantive chapter consists of a practical recommendation for a consumer as the end consumer of a particular relationship. On the basis on a demonstrative list of the different institutions' immoral behaviors, there is finally a recommendation to prevent wrongful contracting.		
KEY WORDS	Gross disproportion, loan, consumer, usury, RPSN, interest, distress, frivolity, credit, creditor, deptor.		
THESIS INCLUDES UNDISCLOSED PARTS: No			

